

name Schotsche predikanten, hun komen naar Transvaal afhankelijk stelden van de voorwaarde; dat Transvaal zich weder onder het Britsche gezag plaatsen zou. ¹⁾ Is die bewering juist, dan kunnen wij ons gemakkelijk voorstellen, wat tot op heden, onder vele Transvalers in de buitendistricten verstaan wordt onder „den Kaapschen geest”, en begrijpen wij tevens, waarom de Transvalers, die zich aan het Britsche gezag hadden onttrokken, zich eindelijk tot Nederland wendden om een eigen predikant te krijgen.

De eerste geordende predikant in Transvaal was de reeds genoemde DIRK VAN DER HOFF, candidaat tot den Heiligen Dienst in Nederland. In het begin van 1852 kwam hij te *Kaapstad*, op acht-en-twintigjarigen leeftijd. Hij werd kort daarop gelegitimeerd en beroepbaar gesteld voor eene gemeente der Ned. Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika. Van een en ander gaf hij kennis aan de Transvaalsche Overheid, met name aan den Kommandant-Generaal ANDRIES PRETORIUS, en na drie maanden kwam een gunstig antwoord uit Transvaal. [Dit alles geschiedde door middel van den Actuarius onzer Kerk]. In Mei 1853 kwam daarop VAN DER HOFF over Durban, te *Potchefstroom*. Hij was gelegitimeerd als predikant der Ned. Gereformeerde Kaapsche Kerk en in die hoedanigheid had hij besloten [was hij verplicht, als lid van den Ring Transgariep] zich te laten bevestigen door een ambtsbroeder dier Kerk nl. door Ds. ANDREW MURRAY, toen predikant te *Bloemfontein* (de latere Dr. A. MURRAY, van *Wellington*). Deze bevestiging heeft niet plaats gehad, wat in het eerst zeer tegen den zin van VAN DER HOFF was, die voor Transvaal gaarne eene vereeniging met de Kaapsche Kerk gezien had. Het was na eene bespreking met den genoemden Generaal ANDRIES PRETORIUS, dat van die bevestiging werd afgezien. [En welke bespreking hield hij met Koning Jezus?]

In dien tijd was er een einde gekomen aan de spanning tusschen SIR HARRY SMITH, hoogen Commissaris van de Kaapkolonie, en Transvaal. SIR HARRY SMITH had al het mogelijke gedaan om de Transvalers weer onder het Britsche gezag te brengen. In Juni 1848 had hij zelfs voor de aanhouding van den „verraderlijken rebel PRETORIUS”, eene belooning van £ 1000 uitgeloofd, nadat hij reeds, bij proclamatie van 3 Februari 1848, met één pennestreek al wat benoorden en beoosten de Kaapkolonie lag, tot Britsch grondgebied had verklaard. De politiek van SIR HARRY SMITH vond een smadelijk graf in het Zandrivierstractaat van 17 Januari 1852, waarbij de algeheele onafhankelijkheid der Transvaalsche Emigranten door Groot-Brittanje werd erkend. ¹⁾ De Transvalers waren nu voor goed genezen van al wat maar eenigszins gelek op Britsche inmenging in hunne zaken. Geen wonder dus, dat Generaal ANDRIES PRETORIUS afkeerig was om den eersten predi-

¹⁾ Dat het echter meer dan eene bewering is, blijkt uit VAN DER HOFF'S opmerking: „De reden van hun (kerkeraads- en gemeenteleden) aandrang in deze (om nl. de Transvaalsche Kerk niet aan de Kaapsche te binden), was vrees voor gelijkstelling en inmenging van Britsch gezag” (Antwoord aan Veritas, blz. 1). V. D. H. had zelf geweigerd den eed van getrouwheid aan 't Britsche gezag af te leggen (*Open brief* aan JOOSTE, blz. 1).

¹⁾ Dr. J. W. LEIJDS, *De eerste Annexatie van de Transvaal* (Amsterdam, 1906) blz. 73—99.

kant bevestigd te zien door een Leeraar, die den eed van getrouwheid aan 't Britsch gezag had afgelegd, zooals alle predikanten der Ned. Gereformeerde Kerk. (Hervormde legende van het begin tot het einde!) Ook in het kerkelijke wilden de Transvalers nu voortaan gescheiden zijn van de Kaapkolonie (lees: een groep Transvalers; *de* Transvalers, als eenheid gedacht, zijn pas veel later ontstaan). Besloten werd, dat in zake de bevestiging van VAN DER HOFF de gemeenten van Transvaal uitspraak zouden doen, en daartoe samen zouden komen te *Rustenburg*. Het gevolg dier samenkomst was het besluit om Ds. VAN DER HOFF als Herder en Leeraar te bevestigen buiten de Kaapsche Synode om. In Juli 1853 had die bevestiging plaats door den Ouderling F. G. WOLMARANS, een der medeondertekenaars van het Zandriviertractaat, die als *Ned. Hervormd* Ouderling in 1838 uit de Kaapkolonie geëmigreerd was, en nu in Transvaal zijn werk als „Hervormd Ouderling” voortzette (lees: die, als Ned. Gereformeerd Ouderling in 1838 uit de Kaapkolonie geëmigreerd, in diezelfde kwaliteit in Transvaal tot onze Synode brieven richtte; ijverde voor de incorporatie van de Transvaalsche bij de Ned. Geref. Kerk; bij onze Ned. Geref. Kerkelijke Commissies, die den dienst des Woords en der Sacramenten verrichtten, de grootste hulpvaardigheid bewees, maar nu als „Hervormd” Ouderling zich met VAN DER HOFF plaatste buiten alle historisch, organisch en nationaal verband). In het laatst van 1853 werd een Volksraad te Potchefstroom bijeengeroepen, welk lichaam alles, wat te *Rustenburg* besloten en gedaan was, goedkeurde en bekrachtigde.¹⁾

Het jaar 1853 is dus het geboorte jaar der Ned. Hervormde Kerk van Transvaal (lees 1861).

Men heeft VAN DER HOFF, „afval van de Synode” verweten. Hij zelf heeft met het volste recht geantwoord: „De oorzaak van dien afval is de gemeente”. Hij roept daarbij als getuigen op: „al de oude emigranten, die destijds de drijvers van die zaak waren. Ik zal hier enkelen bij name noemen, zoo vervolgt hij — als: PH. SNIJMAN, PH. SCHUTTE, GERRIT, PAUL en DOUW KRUGER, G. ENGELBREGT, TH. STEIJN, J. KOK, WIJNAND SMIT, D. JACOBS, de familiën van WOLMARANS, LOMBARD en anderen. (De goedgunstige lezer bestudeere toch in het Gedenkboek der „Gereformeerde” Kerk, hoevele van deze namen voorkomen in de Scheidingsakte en andere stukken van de „Gereformeerde” Kerk. De oude „Doppers” die eerst gemeend hadden in VAN DER HOFF een medestander te vinden, wendden zich met afkeer van hem en zijne ketterij af. Dus verscheidene van de familiën, die in het begin op de scheiding van de Kaapsche Synode aandrongen, en een Hervormde Kerk te stichtten, waren onder de voormannen der „Gereformeerde” Kerk). Gij kunt ook aan onzen Staatspresident²⁾ vragen, wat zijn overleden vader hem kort voor zijn dood op het hart heeft gedrukt: „om wel toe te zien dat ik mij niet onder de Kaapsche Synode moest verbinden”³⁾).

Ds. VAN WARMELOO schrijft, dat „de kerkelijke scheuring, die door het opvolgen van den raad (van Generaal A. PRETORIUS) en naderhand door bijkomende oorzaken alhier ontstaan is, hem (d. i. VAN DER HOFF) veel ver-

¹⁾ VAN WARMELOO, Een herinnering, bl. 11.

²⁾ M. W. PRETORIUS.

³⁾ Open brief, bl. 1.

volging en veel verdriet bezorgd heeft. ¹⁾ En voorzeker heeft VAN DER HOFF ruimschoots zijn deel gehad van smaad en laster; maar hoe hij zelf over die scheiding der Kaapsche Synode dacht, ruim achttien jaren nadat hij door ouderling WOLMARANS was bevestigd, doet ons hem kennen als een man uit één stuk, een man van karakter, die weet wat hij wil. Was hij eerst teleurgesteld, dat de bevestiging niet kon plaats hebben, door een ambtsbroeder uit de Kaapsche Kerk, later — zegt hij — toen ik inzag dat de scheiding van de Synode eene gewenschte zaak was, heb ik ijverig daarvoor gewerkt. „Wat ik van de Synode gezegd heb, dat zij onder den invloed van het Britsche gezag stond, en wat ik verklaard heb van een eed van getrouwheid aan het Britsch gezag, dien men wilde dat ik zou afleggen, dat is alles de waarheid. Tijdens mijn legitimatie aan de Kaap vroeg de Actuaris der Synode mij om zoodanigen eed af te leggen. Op afraden echter van predikant HEINS heb ik geweigerd.” ²⁾ Zoo schreef hij in 1871, tien jaren voor zijn dood, en daaruit blijkt dat hij, toen hij de zaken inzag, geheel het gevoelen deelde en is blijven deelen van de Transvalers (*lees: van een groepje Transvalers, de Potchefstroompartij*) dat scheiding van de Kaapsche Synode voor Transvaal gewenscht was.

Wat het verwijt betreft, dat de Hervormde Kerk in Transvaal een scheurkerk zou zijn, ook daarop geeft VAN DER HOFF een antwoord. *Die kerk was immers de voortzetting der Ned. Herv. Kerk in de Kaapkolonie. (Uit welke DOKUMENTEN blijkt dat?)* De leden dier Kerk in Transvaal hebben alle mogelijke moeite gedaan — zooals wij zagen — om uit de Kolonie Leeraars te krijgen, en eerst toen dezen aan die roepstemmen geen gehoor gaven, wendden zij zich tot Nederland. Dat die Kerk zich toen zelfstandig georganiseerd heeft, zonder verder iets met de Kaapsche Synode te doen te willen hebben, om redenen die wij reeds noemden, lag voor de hand; maar daardoor is deze Kerk dan ook geworden; *de eerste georganiseerde Transvaalsche Kerk (Hervormde legende)*, die eerst eene voortzetting wilde zijn der Kaapsche Kerk en bij eenige welwillendheid van Kaapsche zijde, nooit aan eene eigene organisatie zou gedacht hebben. Hoe men, de feiten kennende, ooit spreken kon van „scheurkerk”, is dus raadselachtig; maar dat raadsel vindt toch zijne oplossing in het feit, dat toen eenmaal die Hervormde Kerk in Transvaal sedert jaren georganiseerd was, er, van de Kaapkolonie uit, pogingen werden aangewend om in die georganiseerde Kerk in te dringen, en waar dit niet altijd en overal gelukte, werd die Transvaalsche Kerk beschuldigd zich van de Ned. Gereformeerde (Kaapsche) Kerk te hebben afgescheurd. Indien gezegd werd, dat de Ned. Gereformeerde Kerk kennelijk had getoond, dat zij zich van 1838 tot 1853 om hare emigranten niet meer had bekommerd, en, door het stellen van onmogelijk door de emigranten te vervullen eischen, zich integendeel van hare Hervormde leden had afgescheurd, dan zou men dichter bij de waarheid zijn. (*Bewijzen? Dokumenten?*)

Wel waren er onder de emigranten *enkele (?)* ontevreden over den loop der zaken in 1853, die de Kaapsche Synode wilden blijven erkennen. Evenals in het politieke was er ook in het kerkelijke eene partij (de Potgieter-

¹⁾ Eene herinnering, bl. 11.

²⁾ Open brief bl. 1.

partij), die niet samenging met de inzichten van ANDRIES PRETORIUS, en wij brengen hier in herinnering de gemeente van ontevredenen in *Lijdenburg* en te *Hartebeestfontein*. Doch reeds in 1861 kwam op de Algemeene Vergadering der Ned. Hervormde Kerk de predikant van *Lijdenburg*, Ds. P. A. C. VAN HEYNINGEN van de Ned. Gereformeerde Kerk, met zijne afgevaardigden verzoeken om te mogen ressorteeren van nu voortaan onder de Ned. Herv. Kerk, welke samensmelting door de Algemeene Vergadering werd goedgekeurd. Anders was het met de gemeente van *Hartebeestfontein*. De predikanten der Ned. Gereformeerde Kerk, F. LION CACHET ¹⁾ en J. P. JOOSTE ²⁾ waren uit de *Kaapkolonie (!)* gekomen ten dienste der ontevredene Emigranten, de eerste te *Utrecht* en de tweede te *Potchefstroom* en te *Hartebeestfontein*, en het was vooral Ds. J. P. JOOSTE, die de Hervormde Kerk van Transvaal beschuldigde eene „scheurkerk” te zijn. (Men herinnere zich de goedgedocumenteerde en uitnemend verzorgde Redevoeringen van Ds. F. LION CACHET, tegen de Hervormde Kerk, boven door ons afgedrukt). Hieromtrent schrijft Ds. VAN DER HOFF, in zijn „Open brief aan Ds. J. P. JOOSTE”, het volgende: Toen men uit de Kolonie geen Leeraars krijgen kon, is, onder mijne leiding en medewerking gezorgd, dat zij uit Holland zijn gekomen. Daarna, toen de Kerk alhier reeds van een viertal Leeraars ³⁾ voorzien was, en toen hier meer en meer orde en veiligheid onder eene bestaانبare wet begon te heerschen en toen het pad gebaad en effen was, toen kwamen er velen uit de Kolonie en van elders zich hier indringen, en door die indringers, zooals gij en uwe geestverwanten, is de Kerk hier vaneengescheurd en afgebroken”. ⁴⁾

Dit is, voorzoover ik kan nagaan, de juiste toedracht der zaak. Toen de toestanden in Transvaal geregeld waren en de Hervormde Kerk georganiseerd was, kwam er op eens hevige begeerte bij enkele Kaapsche predikanten om naar Transvaal te gaan. De liefde voor de oude Emigranten kwam toen wel wat laat!

Ds. VAN WARMELOO zegt in: „Een Herinnering aan Ds. DIRK VAN DER HOFF: „Staatkundige verwickelingen, kerkelijke beroeringen, zullen wij ter zijde laten; vooreerst is het geen aangenaam onderwerp, ten andere beginnen de wonden, die daardoor indertijd geslagen zijn, thans zoo goed als te genezen.” ⁵⁾ Voor het doel, dat ik beoogde, zeg ik hem dit gaarne na, en zou nog verder willen gaan en vragen: was het gewenscht, dat er meer dan eene Hervormde of Gereformeerde Kerk is ontstaan? Zonder die vraag thans te willen beantwoorden, heb ik in deze enkele „herinneringen” alleen willen aantonen: dat de Nederduitsch Hervormde Kerk onbetwistbaar de oudste georganiseerde Kerk van Transvaal is. Dat door den loop der omstandigheden, in den weg der Voorzienigheid, die Transvaalsche Hervormde Kerk zich in menig opzicht anders heeft ontwikkeld dan de Ned. Gerefor-

¹⁾ Ds. F. LION CACHET werd later in de Hervormde Kerk in Nederland be-roepen en is, als predikant te *Rotterdam*, tot de Doleerenden overgegaan.

²⁾ Ds. J. P. JOOSTE heeft later de Ned. Geref. Kerk verlaten.

³⁾ VAN DER HOFF bedoelt de Predikanten VAN DER HOFF, A. J. BEGEMAN, W. G. SMITS en N. J. VAN WARMELOO.

⁴⁾ T. a. p. bl. 3.

⁵⁾ t. a. p. bl. 13.

meerde Kerk in de Kaapkolonie, kan niemand bevreemden. Hare latere lotgevallen zouden ook eerst als „herinneringen” kunnen opgeteekend worden, en zoo mede de bouwstoffen voor eene Geschiedenis dier Kerk kunnen vormen. Wat ik begon te zeggen, herhaal ik nog eens aan het einde: het zal mij aangenaam zijn als men deze „herinneringen” wil controleeren en zelfs rectificeeren. De Kerk, die in dit jaar haar zes-en-vijftigsten jaardag mag herdenken, is het waard, dat haar geboorte en verdere lotgevallen in het juiste licht worden gesteld”.

M.

De Schrijver van dit artikel is Prof. Dr. P. J. MULLER, die vijf jaren predikant was in Pretoria, tevens een paar Hervormde jongelieden heeft opgeleid voor het predikambt in de Herv. Kerk en die in zijn onmiddellijk bereik te *Pretoria*, allerlei kerkelijke- en staatkundige archieven kon vinden, om een werk te schrijven, dat, van Hervormd standpunt gezien althans, klonk als een klok.

Als *samenvatting van de Hervormde mondelinge traditie* heeft dit opstel wel wat verdienste. Het geeft in dien gezelligen causeurstijl, den Schrijver eigen, een gemakkelijk leesbaar en goed geschreven overzicht van de Hervormde overleveringen. Ongeveer hetzelfde is beweerd — *beweerd*, niet *bewezen*! — door den Heer A. D. W. WOLMARANS ¹⁾ in een toespraak op het Christelijk Nationale Zendingsfeest, door ons bijgewoond en van welke voordracht wij, met een bevriend student, aantekeningen maakten. Hetzelfde is ongeveer beweerd — *beweerd* doch niet *bewezen*! — door Ds. L. E. BRANDT, ²⁾ in een toespraak tot de Synode der Ned. Herv. Kerk in den Haag, en waarvan een verslag in ons bezit is.

Wij zullen ons nu maar houden aan dit artikel, en zijn den geeerden Schrijver verplicht voor de samenvatting der Hervormde legenden.

Maar wij willen er eerlijk voor uitkomen, dat de Schrijver het zich wat al te gemakkelijk heeft gemaakt. Het schrijven van dit artikel heeft Z. H. Gel. bepaaldelijk niet langer gekost dan een paar dagen. *Het is een zeer handige compilatie van allerlei mondelinge overleveringen, ZONDER SCHIJN OF SCHADUW VAN BEWIJS.* De meest krasse beschuldigingen tegen onze

¹⁾ Op het 38ste Chr. Nat. Zendingsfeest, den 3den Juli 1901, gevierd op het landgoed *Hoewelaken* bij *Amersfoort*, behandelde de Heer A. D. W. WOLMARANS, uit *Pretoria*, het onderwerp: „*De Geschiedenis en toestand der Kerk in de Z.-A. R. vanaf den trek uit de Kaapkolonie.*”

²⁾ De Heer L. E. BRANDT, heeft 22 Juli 1907, de Synodale Vergadering der Ned. Herv. Kerk bijgewoond, waar hij, in de namiddagszitting, de groeten overbracht van de Hervormde Kerk uit Transvaal; bedankte voor hare erkenning als zuster, en eenige zeer onjuiste historische mededeelingen aan de H. Ew. Verg. ten beste gaf.

Kaapsche Kerk worden gedekt met: *Men beweert*. De eerste stelling de beste bijv.: „Toen in de jaren 1835—1838 de trek uit de Kaapkolonie plaats had, kwamen de „voortrekkers” in Transvaal als „Hervormden”. Dien naam brachten zij mede uit de Kolonie, waar de latere Ned. Gereformeerde Kerk toen nog *Ned. Hervormde Kerk* heette” — wordt bewezen door eene verwijzing naar de volgende uitspraak van Ds. VAN WARMELOO: „Voor 1843 wist men van geen andere dan de *Ned. Hervormde Kerk in Zuid-Afrika*.” Bewijs? Ds. VAN WARMELOO levert het niet, althans de Professor deelt het ons niet mede, en wij moeten beide Heeren maar op hun woord gelooven.

Het debat over de Zuid-Afrikaansche kerkelijke kwesties, wordt, van Hervormde zijde, voortdurend ontsierd door tal van legendaire bijmengsels. *Wij zijn niet tevreden met persoonlijke herinneringen, want de mondelinge traditie, zelfs als die schriftelijk wordt vastgelegd, is een hoogst onbetrouwbaar terrein, vooral in een werelddeel als Zuid-Afrika, waarvan Dr. ANDREW MURRAY terecht in een preek zei: „Leugen is onze nationale hoofdzonde”. Slechts waar persoonlijke herinneringen en staatkundige en kerkelijke Archieven elkander dekken, toelichten, uitbreiden of aanvullen, hebben zij voor den historicus eenige waarde. Wij zouden dankbaar zijn, wanneer de Professor door het bestudeeren van de Archieven in Nederland en Afrika zijne vele stoute beweringen met de stukken bewees. Wij noodigen Z.H.Gel. uit documentair, dit met de stukken te bewijzen, zóódat zijne lezers die stukken onder hunne oogen krijgen en de wijze, waarop hij tot zijne conclusies komt, kunnen toetsen:*

1°. *Op welke historische, juridische en nationale gronden Z.H.Gel. bewijst, dat de Ned. Herv. Kerk in de Z.-A. R. de voortzetting is der gelijknamige Kerk van Ds. VAN DER HOFF?*

2°. *Op welke historische, juridische en nationale gronden Z.H.Gel. bewijst, dat zijne Kerk en niet de Vereenigde, de organische voortzetting is onzer Kaapsche Moederkerk?*

3°. *Op welke historische, juridische en nationale gronden Z.H.Gel. bewijst, dat de Ned. Herv. Kerk in de Z.-A. R. en niet de Vereenigde, de rechtstreeksche, regelmatige, historisch-genetische voortzetting is der Ned. Herv. Kerk in Nederland?*

4°. *Op welke historische juridische en nationale gronden Z.H.Gel. bewijst, dat de Ned. Herv. Kerk in de Z.-A. R. en niet onze Ned. Geref. Kerken, den wettigen naam dragen?*

Slechts op deze wijze krijgt het debat een degelijker en wetenschappelijker karakter, dan wij tot heden van de Hervormde Heeren gewend zijn. Dan kan ieder, die eene andere opvatting is toegedaan, daartegen opkomen op kalme, bezadigde wijze, *sine ira et studio*, en de gronden mededeelen waarop zijne meening gefundeerd is. Ook schrijver dezès behoudt zich dan het recht voor, eene studie te publiceeren onder den titel: „*De geloofsbrieven der Ned. Herv. Kerk in Transvaal, historisch-kritisch onderzocht.*” Zoolang evenwel onze Hervormde vrienden hunne geloofsbrieven niet indienen, zijn zij verantwoordelijk, voor de persoonlijke herinneringen, voor de mondelinge tradities door hen uitgevent. Vooral nu deze beweringen schijn van gezag dreigen te krijgen, doordat een Hooggeleerde Heer ze verkondigt en overneemt, en zijn geschrift ontsierd wordt door de grievendste beschuldigingen tegen onze Synode, zijn wij verplicht Z.H.Gel. uit te noodigen, zijne beweringen te toetsen aan de ons ten dienste staande en in de vorige Hoofdstukken gepubliceerde documenten. Wij voldoen daarmede meteen aan het verlangen van den schrijver, zijne beweringen te controleeren en te rectificeeren.

Wij zullen de stellingen, of liever: misstellingen, van zijn opstel niet hier in dit Hoofdstuk verder bestrijden. Wij hebben jarenlang ons gewijd aan de studie der Kerkgeschiedenis; met groote zorgvuldigheid ook het voorafgaande bijeengebracht. *Immers het grootste gedeelte van de voorafgaande studie is gewijd aan de weerlegging van hetgeen door hem en andere vijanden onzer Kerk is gezegd.* In dit derde Deel behandelden wij in Hoofdstuk I: *De gevolgen van den Grooten Trek voor onze Kerk.*

Het tweede Hoofdstuk luidt: *Onze Kerk en de Voortrekkers (Eerste getuigenverhoor).*

Het derde Hoofdstuk heet: *Het zelfstandig worden van de Vrijstaatsche Kerk en hare ontwikkeling.*

Vierde Hoofdstuk: *Het zelfstandig worden onzer Kerk in Natal.*

Het vijfde Hoofdstuk: „*Onze Kerk in Transvaal, met onze Kaapsche Kerk in organisch en juridisch verband gebracht*” — bevat de breedvoerige weerlegging van de lichtvaardige beweringen in het voorgaande opstel van prof. M.

In het zesde Hoofdstuk gaf ik de *Officieele bewijzen voor het voorgaande Hoofdstuk.*

Het zevende Hoofdstuk is een *voortzetting van dat getuigenverhoor*, onder den titel: *Officieële Bewijzen voor het voorgaande Hoofdstuk (Eerste vervolg).*

Het achtste Hoofdstuk is voortzetting van het getuigenverhoor: *Officieële Bewijzen voor het voorgaande Hoofdstuk (Tweede Vervolg)*. Wij bevelen daarin zeer aan des Professors aandacht aan: de correctie van LAUTS, omdat die hetzelfde had beweerd als nu de Professor.

Het negende Hoofdstuk bevat verdere *Officieële Bewijzen voor het voorgaande Hoofdstuk (Derde Vervolg)*.

Het tiende Hoofdstuk: *Officieële Bewijzen voor het voorgaande Hoofdstuk (Vierde Vervolg)*.

Het elfde Hoofdstuk: *Officieële Bewijzen voor het voorgaande Hoofdstuk (Vijfde vervolg)*. Dit gedeelte bevat de *voorwaarden waarop de inlijving der Transvaalsche gemeenten plaats vond* en is dus de aandacht van den Hooggeleerden Heer meer dan dubbel waardig.

In het twaalfde Hoofdstuk krijgen wij het: *Beroep op de christelijke hulpvaardigheid in Nederland* en onze weerlegging van LAUTS.

Het Dertiende Hoofdstuk is voor Prof. MULLER van het hoogste belang, daar het heet: Ds. VAN DER HOFF, *Schismaticus*. De professor kan nu zien, dat VAN DER HOFF dien naam eerlijk verdient.

Het Veertiende Hoofdstuk brengt ten toonee een man, die Ds. VAN DER HOFF zeer treurig heeft leeren kennen: „*de SMELLEKAMP-zaak*”.

In het Vijftiende Hoofdstuk toonden wij aan, dat: *het schisma zichzelf afbreekt*; dat wij dus niet aan boosaardige invloeden van de dusgenaamde „Kaapsch-Engelschen” te denken hebben en geven wij als *Aanhangsel: officieele bewijzen* voor het beweerde, o. a. de weerlegging van Ds. VAN DER HOFF'S bewering, dat hij een eed van getrouwheid had moeten doen aan het Engelsche Gouvernement; dat de Synode onder het Engelsch Gouvernement staat; dat de Koloniale kerkwetten voor Transvaal onbruikbaar zijn, — en dergelijke praatjes meer. Deze hooggewichtige dingen behandelt een *Brief van den Transgariëpschen Ring aan den Kerkeraad* en de gemeente van *Lijdenburg* en is een historisch document van de grootste waarde.

In het Zestiende Hoofdstuk voeren wij een man ten toonee, die door de Amst. Geestel. Comm. was belast met een onderzoek naar de kerkelijke en maatschappelijke toestanden van Transvaal, *waarin* Ds. VAN DER HOFF *in zijn rechte licht wordt geplaatst*: „*Rapport van Mr. C. HIDDINGH aan de Amsterdamsche Commissie*. Wij noodigen PROF. MULLER uit, als tegenhanger daarvan een dergelijk eerlijk verslag te maken van zijne treurige ervaringen met Ds. GODDEFROY c.s. Hij zou het nageslacht daarmee aan

zich verplichten, meer dan met Z.H.Gel. onbeholpen conjecturen en onbe-
wezen beschuldigingen tegen onze Kaapsche Kerk.

Zeventiende Hoofdstuk: *Het trouwe Lijdenburg wordt geholpen* (slot van
Mr. HIDDINGH'S verslag).

Achttiende Hoofdstuk: *Afscheiding van de Afscheiding.*

Negentiende Hoofdstuk: *De wrange vruchten der Scheiding.*

Twintigste Hoofdstuk: *Een partijdig Gedenkboek getoetst.*

Een en twintigste Hoofdstuk: *Verdeeldheid gezaaid en tweedracht ge-
maaid.*

Twee en twintigste Hoofdstuk: *Statistiek van de „Gereformeerde” Kerk
van Zuid-Afrika.* De Afscheiding in Zuid-Afrika, dit toonden wij met de
stukken aan, heeft noch in de Gezangen-kwestie noch in de leer onzer
Kerk, ook maar de minste aanleiding gevonden. Ds. POSTMA heeft het
liberalisme van Ds. VAN DER HOFF, die zich van ons afscheidde, ons aan-
gerekend en diens gezangendwang eveneens. Onze Kerk heeft steeds de
belijdenis hooggehouden en doet dat nog. De politieke reden tot afschei-
ding: „ontwijken der Engelschen”, bestaat ook niet meer. Indien alle
Scheiding een tijdelijk karakter behoort te dragen, is nu het oogenblik van
terugkeer tot de Kaapsche Moeder gekomen.

Drie en twintigste Hoofdstuk: Ds. VAN DER HOFF *en de definitieve af-
scheiding zijner Hervormde Kerk van de Kaapsche Synode.*

Vier en twintigste Hoofdstuk: *Kijkjes achter de schermen der Ned. Herv.
Kerk*, beantwoordt de vraag: of Ds. VAN DER HOFF waardig was en is
als Hervormer op te treden, dus als ideaal te worden gevolgd. *Immers
een Hervormer behoort een hoogstaand man te zijn; een stad op een berg.*

Vijf en twintigste Hoofdstuk: *De Herv. Kerk plaatst zichzelve buiten
alle organisch, historisch en juridisch verband.* (Dit geldt ook van de
tweede editie der Herv. Kerk, onder JOUBERT-GODDEFROY; DE VOORT-
ZETTING VAN EEN SCHEURKERK BLIJFT OOK ZELVE EENE SCHEURKERK).

Ik geef de volgende Hoofdstukken zonder verder commentaar:

Zes en twintigste Hoofdstuk: *Organisatie van de Ned. Geref. Kerk in
de Zuid-Afrikaansche Republiek* (organisatie, niet ontstaan).

Zeven en twintigste Hoofdstuk: *Van Utrecht begint de victorie.*

Acht en twintigste Hoofdstuk: *De belangrijkste dag in het leven van
Ds. CACHET en in het kerkelijk leven der Z.-A. Republiek.*

Negen en twintigste Hoofdstuk: *De Hand aan den Ploeg.* (In dit caput
gaven wij de *officieele stukken* over Ds. VAN HEIJNINGEN, door ons ont-

leend aan de „Staatscourant” der Zuid-Afrikaansche Republiek, waarover de Professor slechts een enkel oppervlakkig woordje praat).

Dertigste Hoofdstuk : „*Vrede in des Heeren Naam, aan d'ongodisten krijg!*”

Een en dertigste Hoofdstuk : *De Eerste Algemeene Kerkvergadering der Ned. Geref. Kerk in de Z.-A. R.*

Twee en dertigste Hoofdstuk : *Degelijke opbouw op een solied fundament.*

Drie en dertigste Hoofdstuk : *Groei onzer kerk, temidden van smaad, vervolging, mishandeling.*

Vier en dertigste Hoofdstuk : *Voorgeschiedenis en geschiedenis der Vereeniging onzer Kerk met de Hervormde.*

Vijf en dertigste Hoofdstuk : *In de oude zonde teruggestort.*

Zes en dertigste Hoofdstuk : *Gods gericht aangekondigd en gekomen.*

Zeven en dertigste Hoofdstuk : *Hervormde Geschiedvorsching.* Wij geven de opsomming dezer Hoofdstukken, telkens gedocumenteerd met bewijzen, opdat de Lezer opnieuw mag gevoelen van hoe weinig of geen beteekenis, tegenover deze honderden bladz. het epistel in den Almanak is, dat afgaat op allerlei gezegden, zonder iets met de stukken te bewijzen.

In het volgend Hoofdstuk gaan wij dus eene afzonderlijke studie wijden aan de *naamskwestie*, en onderzoeken daar uitvoerig de waardij van de Hervormde hypothesen, ook die van Prof. M. in bovenstaand opstel.

HOOFDSTUK XXXVIII.

Hervormd òf Gereformeerd?

Wij hebben nu hier te verdedigen ons recht op het gebruik van den naam: „*Nederduitsch Gereformeerde Kerken.*” Daar is eene voorstelling, dat de oude naam „Hervormd” zou geweest zijn; dat, volgens BRANDT, „de Herv. Kerk” met de Boeren bij den Trek meeging. Bij Prof. MULLER lazen wij, in het voorgaande hoofdstuk, het volgende:

„Toen in de jaren 1835—1838 de Trek uit de Kaapkolonie naar Transvaal plaats had, kwamen de „Voortrekkers” in Transvaal als „Hervormden”. Dien

naam brachten zij mede uit de Kolonie, waar de latere Ned. Gereformeerde Kerk toen nog Ned. Hervormde Kerk heette. De Kolonie had ten opzichte van den naam harer Kerk het voorbeeld van Nederland gevolgd. In Nederland sprak men voor 1816 gewoonlijk van de „Gereformeerde Kerken in de Nederlanden”. Soms werd ook wel in 't algemeen gesproken van „de Hervormde Kerk” zooals reeds op het titelblad van het Psalmboek in 1773; maar officieel werd de naam „Hervormde Kerk” eerst gebruikt in het Reglement van 1816. Den 5^{den} November 1842 werd de naam „Hervormde Kerk” in de Kaapkolonie veranderd in dien van Gereformeerde Kerk. ¹⁾ Het is van gewicht deze naamsverandering in het oog te houden. Wilden n.l. de Voortrekkers in genoemde jaren hunne kerkelijke traditiën voortzetten, dan waren dat de traditiën hunner Hervormde (Kaapsche) Kerk. Als dus Ds. VAN DER HOFF schrijft: „Hier (in Transvaal) heeft zij als *bij toeval* den naam van Hervormd gekregen”, ²⁾ dan zou daartegen kunnen opgemerkt worden, dat de naam Hervormd uit de Kaap mede over de Vaalrivier getrokken is.”

Het standpunt der Hervormde Kerk in de Z.-A. R. vinden wij het best weergegeven in een rede, door den Heer A. D. W. WOLMARANS gehouden bij gelegenheid van de hoeksteenlegging der Ned. Herv. Kerk te Ermelo, op 5 Maart 1910, waarvan een verslag voorkomt in „*de Hervormer*” van 15 Maart 1910:

„Hij deelde mede, hoe de Hervorming in Nederland was doorgebroken, hoe VAN RIEBEEK aan de Kaap landde op 6 April 1652. Op 8 April stak hij het fundament af van een te bouwen fort, en daar bad hij deze bede: „Mocht uwe ware Hervormde godsdienst onder de brutale (woeste) inwoners van dit land bekend worden.” Het was de Staatskerk; predikanten werden beroepen en door den Staat gesalarieerd. In 1685 kwamen de Hugenoten aan de Kaap. In 1804 werd de eerste Kerkordinantie van de Hervormde Kerk vastgesteld. In 1824 werd de eerste kerkwet door een algemeene vergadering van de Ned. Herv. Kerk vastgesteld. In de jaren 1835 tot '38 vond de trek van de Voortrekkers plaats. In den brief van PIET RETIEF aan den Gouverneur, 9 Sept. 1837, komen deze woorden voor: „Onze godsdienst oefeningen worden hoegeenaamd niets verwaarloosd, doch integendeel ernstiglijk en voortdurend voortgezet, overeenkomstig de vastgestelde leerstukken van de Nederduitsch Hervormde Kerk”. Eerst in 1842 werd de naam van de Kaapsche Kerk veranderd van Hervormd in Gereformeerd. Allen, die dus uit de Kolonie trokken vóór 1842 behoorden tot de Ned. Herv. Kerk. Dit wordt bevestigd door een Commissie van de Ned. Herv. Kerk in *Transvaal*, waarvan Ds. D. P. ACKERMAN, thans nog te *Wakkerstroom*, de Voorzitter was. Tijdens de zitting van eene Algemeene Vergadering der Ned. Hervormde Kerk in Transvaal, gehouden te *Pretoria*, 3 November 1879, werd het Rapport dier Commissie ingediend.

¹⁾ VAN WARMELOO: *Een herinnering aan Ds. DIRK VAN DER HOFF*, blz. 4: Voor 1843 wist men van geen andere dan de Ned. Herv. Kerk in Zuid-Afrika. [Bewijs?]

²⁾ Antwoord aan VERITAS enz. Potchefstroom.

Het Commissie-Rapport luidde aldus :

*Aan den HoogEerwaarden Voorzitter en Leden der
Algemeene Kerkvergadering der Ned. Herv. Kerk in
de Transvaal, zitting houdende te Pretoria, 3 Novem-
ber 1879 en volgende dagen.*

HoogEerw. Heer, Eerw. Heeren,

De Commissie benoemd om Rapport uit te brengen omtrent het beschrijvingspunt, ingediend door den Kerkeraad van *Heidelberg*, vereenigd met dien van *Blesbokspruit*, omtrent den oorsprong van den naam der Kerk in *Transvaal*, waarvan deze vergadering de vertegenwoordigster is, heeft de eer het volgende onder de aandacht der vergadering te brengen :

1. Het doel van dit beschrijvingspunt is om het goed recht vast te stellen, dat deze vergadering heeft, om de Kerk te noemen: Nederduitsch Hervormde.

2. De ondervinding leert dat, als er sprake is van de Moederkerk, menigeen de Herv. heeft verlaten, en tot de Ned. Ger. Kerk is overgegaan in de meening, dat de laatstgenoemde Kerk de ware naam droeg, waartoe men wenschte te behooren.

3. Het worde in het oog gehouden, dat in de Kaapkolonie de naam der Kerk altijd geweest is Ned. Hervormde, totdat in een zitting der Synode, 5 Nov. 1842, de naam van Hervormd is veranderd in Gereformeerd.

4. De Commissie wenscht dus onder de aandacht te brengen, dat al degenen, die vóór 5 November 1842 tot de Hollandsche Kerk in Zuid-Afrika behoorden, behoorden tot de Ned. Herv. Kerk.

5. De Commissie wenscht dus met alle kracht de overtuiging uit te spreken, dat deze vergadering alle recht heeft om den ouden, wettigen naam te behouden, en haar verlangen uit te spreken, dat die naam in de toekomst zal blijven bewaard als een erfenis voor onze kinderen en kindskinderen.

De Commissie verzoekt dus, dat deze consideratiën in het Notulenboek der vergadering zullen worden opgenomen.

Aldus vastgesteld en gedaan in de Commissiezitting, op 4 Nov. 1849 (lees 1879) te *Pretoria*.

(w. g.) D. P. ACKERMAN, *Pred.*
L. G. F. BICCARD, *Pred.*
N. J. VAN WARMELOO, *Pred.*
P. P. ROETS, *Ouderling.*
P. W. GEYSER, *Ouderling.*

Gelijk wij boven bij Prof. MULLER'S artikel opmerkten is dit alles eenvoudig *vastgelegde mondelinge traditie*. De Heer WOLMARANS geeft evenmin als Prof. M., een enkel document. Want dit dokument der Commissie bevat slechts *mondelinge beweringen; Hervormde tradities; Hervormde legenden in schrift gebracht* — doch wij moeten ook deze Commissie maar weer op haar woord gelooven. Zij geeft schijn noch schaduw van bewijzen ;

drukt geen enkel dokument af, om hare beweringen te staven — en zoo lang men van Hervormde zijde dat niet doet, houden wij het er voor, dat men deze bewijzen, deze aan alle tegenspraak een einde makende *documenten* niet in staat is te geven.

Voor wij de beweringen der Hervormden aan een uitvoerige kritiek onderwerpen, willen wij eerst ons goed recht tot het gebruik van den naam: „*Nederduitsch Gereformeerde Kerk*” met de stukken staven.

Voor ons liggen de *Wetten en Bepalingen voor het Bestuur van de Nederduitsche Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika*, gerevideerd in de Synode, gehouden te Kaapstad, den 15^{den} October en volgende dagen van het jaar 1903. Met de veranderingen gehouden in de jaren 1847, 1852, 1857, 1862, 1863, 1867, 1870, 1873, 1876, 1880, 1883, 1886, 1890, 1894, 1897, 1903, 1906 en 1909. (Kaapstad 1909).

De Ordonnantie No. 7, 1843, waarmede de Kerkwetten worden ingeleid begint aldus:

„Nademaal de Kerk Regulatiën, gemaakt en gepubliceerd door den Commissaris-Generaal van het toenmalige Bataafsche Gouvernement van de Goede Hoop, Mr. J. A. DE MIST, gedateerd den 25sten Juli, 1804, in vele opzichten hebben opgehouden geschikt te zijn voor de „*Nederduitsche Gereformeerde Kerk*” — *welke wetten dus voor de Ned. Geref. Kerk gemaakt en in de Ned. Geref. Kerk gebruikt waren geworden*. Let s.v.p. op dit redeverband waaruit logisch volgt, *dat niet alleen van 1842 tot heden, maar ook van 1804—1842 de naam Ned. Geref. Kerk de wettige was*.

Dit blijkt ook uit de derde clause:

3. „En nademaal het raadzaam is, dat het Godsdienstig Kerkgenootschap, of de gezindte GEWOONLIJK GENOEMD de *Nederduitsch Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika*, zal worden bekleed met het vermogen om deszelfs eigene inwendige zaken te beschikken” — en dan volgt eene *herroeping niet van den naam Ned. Herv. Kerk*, die niet officieel bestond, maar slechts af en toe willekeurig door onkundigen gebruikt werd ter vervanging van den naam *Ned. Geref. Kerk*, maar eene herroeping van de vroegere Wetten en Reglementen *van de gezegde d.w.z. Ned. Geref. Kerk*.

Ook verder blijft de Ordonnantie deze opvatting steunen.

6. En wordt vastgesteld, dat de gezegde Nederduitsche Gereformeerde Kerk zal ZIJN EN BLIJVEN eene Kerk, welke hare tucht en regeering uitoefent . . .”

De Proclamatie van SIR GEORGE THOMAS NAPIER, op pag. X van bedoelde Kerkwetten afgedrukt, is mede van het allerhoogste belang:

„Nademaal bij de Ordonnantie No. 7, 1843, op heden gepubliceerd en getiteld: „Eene Ordannantie voor het herroepen van de Kerkregulatiën van den 25sten Juli 1804, en het vaststellen van andere in derzelve plaats,” de gezegde Regulatiën van den 25sten Juli 1804, zijn herroepen.

En nademaal het niet bedoeld is, dat zoodanige herroeping eenigen invloed zal hebben op de onderscheidene wedden en emolumenten, *tot nu toe bijgedragen door het Gouvernement, tot onderhoud van de Nederduitsche Gereformeerde Kerk in deze Kolonie*, welke wedden en emolumenten blijven voortduren als gewoonlijk;

Zoo is het, dat ik bij dezen verklaar, dat de respectieve wedden en emolumenten, *welke tevoren zijn verleend door en uit de Koloniale Inkomsten, ten voordeele van gezegde Nederduitsche Gereformeerde Kerk* (onderworpen echter aan de voorzieningen van deze Ordannantie op heden gepubliceerd) *in het vervolg zullen blijven worden bijgedragen*, en dat er geen voornemen van de zijde van het Gouvernement bestaat, *om de ondersteuning te onttrekken, tot nu toe aan de gezegde Nederduitsche Gereformeerde Kerk toegestaan.*

Noch in deze Ordonnanties, noch in de daaropvolgende kerkwetten onzer Kerk wordt met één enkel woord gesproken van de naamsverandering, die er volgens de Hervormden in 1842 zou hebben plaats gehad. Ware dit het geval, dan zou bijv. in bovenstaande ordonnantie moeten zijn gezegd: „dat de wedden en emolumenten, tot nu toe genoten door de Nederduitsch HERVORMDE Kerk na 1842 zouden worden uitbetaald aan dezelfde Kerk, doch onder den nieuwen door haar gekozen en door de Regeering bekrachtigden naam van Nederduitsch GEREFORMEERDE Kerk in Zuid-Afrika.” De eigendommen der Kerk zouden moeten zijn overgebracht op den nieuwen naam. Doch niets van dat alles is met één enkel woord te bewijzen. Integendeel. De Hervormde Heeren, die beweren dat onze Kerk vóór 1842 den naam *Hervormd* heeft gedragen, beriepen zich op het getuigenis van hunne mede-Hervormden, die er dus allen belang bij hebben, hunne Kerk op een manier van de onze te laten afstammen. Doch men moet al deze menschen en kerkel. colleges maar op hun woord gelooven, gelijk wij aantoonen. Niemand drukt de dokumenten af, waarmede zij kunnen waarmaken wat zij zeggen. Zij spraken en schrijven elkander eindeloos na. *Doch nu noodigen wij hun vriendelijk uit, ons en de wereld in het bezit te stellen van de documenten, de actastukken die zij toch tot hunne beschikking moeten hebben.*

Wij houden ons met groote vrijmoedigheid aan den alouden historischen naam, die in de artt. 1—4 onzer Kaapsche Kerkwetten (en verder passim) aldus genoemd wordt:

Art. 1. De Nederduitsche Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika grondt zich op de Heilige Schrift, het Woord van God. De leer, welke zij in overeenstemming met dat Woord belijdt, drukt zij uit in hare Belijdenis-schriften, de Formulieren van Eenigheid, te weten: de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, den Heidelbergschen Catechismus, en de Dordtsche Leerregels, aangenomen door de Synode der Gereformeerde Kerken, gehouden te *Dordrecht* in de jaren 1618 en 1619.

Art. 2. Deze Kerk bestaat thans uit alle Gereformeerde Gemeenten in Zuid-Afrika, die thans tot haar behooren of nog behooren zullen.

Art. 3. Tot elke dezer bijzondere gemeenten behooren:

- a.* Die op belijdenis des geloofs tot lidmaten zijn aangenomen;
- b.* Die door den doop in hare gemeenschap zijn ingelijfd;
- c.* Die door geboorte tot haar in betrekking staan;
- d.* Die, tot andere Gereformeerde Kerken behorende, op bewijs van doop of lidmaatschap worden erkend, of zich als zoodanig hier te lande vestigen (zie art. 53).

Art. 4. Deze allen blijven tot de Nederduitsche Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika behooren, zoolang zij niet door woord of daad ten duidelijkste toonen zich van haar af te scheiden, of van hunne betrekking tot de Kerk vervallen zijn verklaard."

Uit het vorenstaande blijkt *luce clarius*, dat wij gerechtigd en verplicht zijn den historischen naam te gebruiken bij het schrijven eener Geschiedenis der Ned. Geref. Kerken van Zuid-Afrika; dat volgens de opvatting der Kerk zelve, als van het Kaapsche Gouvernement, de naam: Ned. Geref. Kerk, ook in het tijdvak 1804—1842 en daarvoor de wettige officieele naam was.

Aan het citaat uit „De Hervormer” van 15 Maart 1910 gaat vooraf de volgende loftuiting voor den Heer A. D. W. WOLMARANS: „Deze welbekende en begaafde spreker heeft een flinke en gerekte rede gehouden. Eene rede, die getuigde van des sprekers helderheid van geest en *kennis van zaken*.” Wij leggen ons daarbij gaarne neer, zoolang de Spreker blijft op politiek terrein. Maar van de geschiedenis onzer Kerk weet hij niets, en kan hij niets weten. Heel zijne wijsheid bestaat hierin, dat hij in het bezit is van een boekje, onder den volgenden breeden titel: „Be-

knopte Geschiedenis van de Nederduitsch Hervormde Kerk aan de Kaap de Goede Hoop, sedert de stichting der volkplanting in 1652 tot 1804. Volgens nagelaten manuscript van Mr. J. DE WET, Doctor der beide Regten. Voor de pers in gereedheid gebragt door Dr. J. J. KOTZÉ, eersten Predikant van de *Kaapstad* (J. C. Juta & Co., 1888). In de „Voorrede” van Ds. KOTZÉ zegt Z.W.Ew. het volgende, bl. VII en VIII).

„Wij hebben overigens den schrijver zijnen gewonen gang laten gaan in zijne oorspronkelijkheid van samenstelling. Zelfs waar de benaming *BEKNOPTE GESCHIEDENIS DER NEDERDUITSCHER HERVORMDE KERK* door hemzelf aan het werk gegeven werd, hebben wij deze benaming getrouw bewaard. Wij meenen tevens, dat het woord *HERVORMD* door hem als geschiedkundig juist gekozen werd, niet zoozeer als zuiverder Hollandsch dan Gereformeerd, maar omdat, wat ons vaderland betreft, het woord *HERVORMDE GEMEENTE* van de *Kaapstad* tot in 1827 voorkomt, en Hervormde Kerk nog in 1836 historisch gebezigd werd. Zie Notulenboek 1827—'29, September 1827, en: *CORRESPONDENTIE* tusschen den Eerwaarden Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente in de *Kaapstad*, in 1835 en 1836, waarin ook wel *GEREFORMEERD*, maar niet officieel gevonden wordt ¹⁾ alsmede Besluiten der Eerste Algemeene Kerkvergaderingen.”

„In de eerste Algemeene Kerkvergadering of Synode onzer Kerk, ten jare 1824 gehouden, werd „Een Algemeen Reglement voor het bestuur der Hervormde Kerk in Zuid-Afrika ontworpen. Zie mede Besluiten der Tweede en Derde Algemeene Kerkvergaderingen der *Nederduitsche Hervormde Kerk*, van de jaren 1826 en 1829.”

Deze plaats uit KOTZÉ's voorrede op DE WET is ook ons sedert jaren bekend. 't Is het scherpste wapen, waarover de Hervormden beschikken en dat telkens weer wordt opgepoetst en geslepen. Met welk wapen zullen wij onze tegenstanders het best pareeren? Eenvoudig met dat der blanke waarheid.

Wij willen beginnen met een paar opmerkingen.

1. Uit den TITEL van DE WET's geschrift volgt niet, dat deze *historisch juist is*. Wij stellen daartegenover twee andere titels:

a. *Geschiedenis der Nederduitsche Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika*, door JOHN MCCARTER, dertien jaren Herder en Leeraar in die Kerk (Höveker en Zoon, 2 j.).

b. *De Nederduitsch Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika in haren kerk-rechterlijken toestand, vooral in betrekking tot Nederland*, door H. J. ROOIJAAARDS. (In het door KIST en ROOIJAAARDS uitgegeven *Archief*, 1848,

¹⁾ De noot van Dr. KOTZÉ laten wij gemakshalve hier volgen: ¹⁾ Pag. 10, 20, 57, 78, 85, 87 (officieel namens den Kerkeraad gebezigd).

blz. 275 en volgende). Beide Heeren gebruiken overal in hunne geschriften, sprekende over onze Kerk, den naam: *Ned. Geref. Kerk*, behalve wanneer zij spreken over de Herv. Kerk van Nederland of die van Transvaal.

Wij gaan nu de beroemde plaats uit KOTZÉ'S Voorrede eens ontleden. Wat grondiger en dieper historisch onderzoek is den geachten Dr. VAN CONIFER PLACE zeker niet mogelijk geweest bij de velerlei besoignes in het steeds groeiend *Kaapstad*. In het *Archief van de Kaapsche Gemeente*, wier oudste predikant hij was, en in het enkele schreden daarvan verwijderd *Oud Koloniaal Archief* had Z.Ew. al de gegevens kunnen vinden, om tot een juister en wetenschappelijker slotsom te komen. Jammer, dat Z.Ew. dat niet deed. Toevallig greep hij naar een voor hem liggend gedrukt boekje: „Correspondentie tusschen den Eerwaarden Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente in de Kaapstad, en een aantal leden derzelve in 1835 en 1836”. Dit werkje is ook in ons bezit. Inderdaad wordt op de door den schrijver genoemde bladzijden, in brieven door of namens den Kerkeraad verzonden, deze uitdrukking „Hervormd” namens den Kerkeraad gebezigd. Maar, gelijk de Auteur zelf zegt, treft men ook den naam *Gereformeerd* aan, hoewel, volgens hem, niet officieel.

Wij mogen dit Dr. KOTZÉ niet toegeven. De niet-officieele Heeren in dit boekje hadden 't wat den naam Gereformeerd betreft, bij 't rechte eind, en handelden dus *historisch* juist. De officieele Heeren begingen, gelijk dat zoo vaak gebeurt, bewust of onbewust, eene fout met *Hervormd* te schrijven in plaats van *Gereformeerd*. *Ieder officieel man is daarom nog geen deskundig man!*

De vraag is intusschen ook weer hier: welke naam in al de overige correspondentie wordt gebruikt, die in het Kaapsch Kerkeraadarchief aanwezig is, sedert de stichting der gemeente. Dit boekje bewijst alleen maar iets ten opzichte van de jaren 1835 en 1836. Verder klemmt het gebruik van *Kaapstad* uitsluitend voor die Gemeente. Om nu tot een *zeker* resultaat te komen, omtrent wat *historisch correct* is, zouden wij *al* de toenmaals bestaande Notulen van al de buitengemeenten moeten doorlezen. Eerst dan zou mogen worden geconcludeerd, dat en te *Kaapstad* en in al de buitengemeenten, dus in geheel de Nederd. Geref. Kerk, een constant gebruik plaats vond.

Als *derde bewijsgrond* noemt Dr. KOTZÉ: „*alsmede Besluiten der Eerste Algemeene Kerkvergaderingen*”. De voetnoot, waarin Dr. KOTZÉ de *bewijzen* zijner beweringen geeft, en die door de Hervormden altijd wordt

weggelaten, hebben wij boven letterlijk afgeschreven. Leest men deze dingen in hun verband, dan ziet men terstond hoe men Dr. KOTZÉ veel meer laat zeggen, dan hij wil doen. Wij meenen zijne bedoeling onpartijdig te vertolken, wanneer wij Z.Ew. laten zeggen: „*Hervormd komt voor; Hervormd wordt gebezigd; gebezigd hier en daar, zelfs in officieele stukken; gebezigd in enkele jaren, waar toevallig mijne aandacht op viel; — want eene studie over dit onderwerp is mijne voorrede niet en wil zij niet zijn. Ik gaf slechts mijn indruk; gegrond op een zeer inderhaast en als terloops doorbladeren van een paar in mijn bezit zijnde boeken. Dat is alles wat ik wilde doen en meer mag men mij niet laten zeggen.*”

Wij moeten toegeven, dat naast den officieelen naam: *Nederduitsch Gereformeerde Kerk*, in het tijdvak tusschen 1804 en 1842, dat zóó rijk was aan verwarring en schokkende gebeurtenissen, en de Kerk zich feitelijk pas in 1842 als Kerk kon organiseeren, ook vaak de naam *Hervormde Kerk* gebruikt werd. De Kerkwet van DE MIST spreekt overal van *Hervormd genootschap*. Officieus en onwillekeurig gebruikten velen den naam *Hervormd*, ook in officieele Kerkelijke Acta. Wij hebben een geheelen avond besteed aan het zorgvuldig bestudeeren der oudste Acta onzer Kerk en hebben ontdekt, dat niet slechts tot in 1836, gelijk KOTZÉ zegt, maar zelfs tot in 1842 de naam *Hervormd* voorkomt. Er was zelfs een tendenz bij enkele voorgangers, dacht ons, die niet streng Gereformeerd waren, om den naam *Hervormd*, die niets zei, ingevoerd te krijgen inplaats van den ouden naam en de menschen langzamerhand daaraan te wennen. Doch zij hebben het nooit zoover gebracht, dat de Kerk de aloude Dordtsche erfenis opzei. In leer, dienst en tucht bleef de Kerk gereformeerd. De goederen, fondsen en eigendommen bleven alle ten name der Nederduitsch Gereformeerde Kerk, ook in het tijdvak 1804—1842. De naam *Hervormd Genootschap* hing er op als een buitenlandsch etiket. *Nooit is de officieus en onwillekeurig of opzettelijk gebruikte naam Hervormd ingevoerd. Nooit is de naam Hervormd afgeschaft, want officieel, door een besluit der Kerk, heeft zij nooit bestaan. Officieel, door een besluit der Kerk is zij nooit vervangen door Gereformeerd. Zoodra onze Kerk zichzelf kon zijn, en hare eigene zaken regelen, verkoos zij, met volle bewustheid, den ouden, veelzeggenden, streng-historischen naam te behouden: Nederduitsch Gereformeerde Kerk!* De Synode van 1842 wist wel, dat er in *Gereformeerd* eene ontzaglijke belijdenis school en dat daarentegen onder den naam „*Hervormd*” menschen van de meest uiteenloopende, zelfs elkaar volkomen opheffende, beginselen sloop gingen.

Dat promiscue gebruiken van beide namen, behoeft intusschen geene andere verklaring dan deze: dat de meeste Kaapsche Leeraars òf in *Holland* hunne opleiding hadden ontvangen, en dus onwillekeurig, of uit beginsel, naar de gewoonte dier tijden, Hervormd schreven inplaats van Gereformeerd; òf, als Schotten van afkomst, te weinig met het Hollandsch op de hoogte waren, om het fijne onderscheid tusschen beide benamingen te beseffen; òf, als taalkundige puristen, uit reactie op den vroegeren tijd van gezwollenheid of vreemd-doenerij, in de taal alle vreemde woorden en zinswendingen uitbanden. Totdat onze Synode tegen dit individualisme haar *veto* deed hooren!

Intusschen om uit te maken wat de officieele naam der Kerk is, gaan wij niet te rade met het tijdvak 1804—1842, maar met het daaraan voorafgaande van 1652—1804. Gelijk bij een persoonsnaam alleen de akte van den Burgerlijken Stand mag beslissen, — in Afrika de Doopregisters — zoo hebben wij op te diepen de GEBOORTE-ACTE ONZER KERK.

Met veel ophef is indertijd in zeker snorkend strijdschrift van den Heer M. J. GODDEFROY: (De kerkkwestie geen leer- maar een levenskwestie) en nu weer door den Heer A. D. W. WOLMARANS in „*de Hervormer*”, den volke kond gedaan, dat JAN VAN RIEBEEK, in zijn Dagverhaal, den Allerhoogste plechtig aanriep in deze opmerkelijke woorden:

„Mocht Uwe ware Hervormde Godsdienst onder de brutale inwoners van dit land bekend worden.”

In een noot zegt dan de Schrijver, blz. 27: „Zie RIEBEEK's Dagverhaal, Z.-A. Tijdschrift No. 2, blz. 113”.

Dat ziet er geleerd genoeg uit. Heeft de schrijver dat werkelijk ontleend aan het Dagverhaal zelf. 't Mocht wat. Hij heeft nooit een voet gezet in het Kaapsch Archief. *Hij ontleende de geheele zinsnede* aan het werkje van DE WET, zelfs de verklaring van „brutale” door „woeste”. De noot is ook van DE WET. Dat had de auteur met alle bescheidenheid wel mogen verklaren!

Had hij nu maar het *Zuid-Afrikaansch Tijdschrift* van 1825, niet No. 2, maar den *tweeden jaargang*, geraadpleegd, dan zou hij gezien hebben, dat de geëerde Redactie, zeker ter wille van de vele, voor hare Afrikaansche lezers niet al te verstaanbare, oud-Hollandsche woorden en zegswijzen, den erntfesten VAN RIEBEEK in een modern pak steekt. *Onder de woorden,*

die door de Redacteuren veranderd wierden, behoorde ook het in de plaats stellen van *Hervormd voor Gereformeerd*. Trouwens nauwkeurige vergelijking van de bladzijden 1—72, met al de volgende, toont aan, dat de aan Afrikaansche bron ontleende bladzijden van VAN RIEBEEK's Dag-verhaal, door het Utrechtsch Genootschap bezorgd, geen letterlijke copie zijn.

M. a. w. de bedoelde zinsnede luidt in het oorspronkelijk stuk aldus :

„onder dese wilde brutale menschen (mogelijk sijnde) uwe ware Gereformeerde Christelijke Leere, mettertijt mochte voortgeplant ende verbreyt worden, tot uwes H. naems loff ende eere”

Met eenigszins gewijzigde spelling vindt de lezer dit gebed afgedrukt op blz. 1 van CACHETS *Worstelstrijd*, (3^e ed.), die het zeer schoon noemt : „het groot-charter der Hollandsche Koloniën in Zuid-Afrika”. Ad litteram usque is het gecopieerd door THEAL : „*Chronicles of Cape Commanders*” Appendix A, p. 238. Terwijl, met veel piëteit, dit heerlijk gebed, naar de oorspronkelijke copie, gefotografeerd is door de Hoogleraren MARAIS en MULLER, en opgenomen in hun Gereformeerd Maandblad.

Als onze Hervormde opposenten nu willen bewijzen, wat historisch is, moeten zij werken met zuiver historisch materiaal. Wij hopen, dat èn Dr. GODDEFROY òf voor 't minst de Heer A. D. W. WOLMARANS een Apologie zullen schrijven in „*De Hervormer*”, dat zij intrekken de foutieve reproductie van VAN RIEBEEK's gebed, en de daarop gebouwde, totaal ongefundeerde, conclusies over den naam hunner Kerk.

Dr. KOTZÉ is intusschen daarvoor wel een weinig verantwoordelijk, doch ook hij niet geheel. Wij vlechten hiertusschen eene persoonlijke herinnering. Toen wij ons in Kaapstad met ijver toeleghden op de studie van de oudste documenten der Kaapsche Kerk, bleek het ons spoedig, dat er een veel gebruikt, breed opgezet, *Repertorium* bestond op het Kerkelijk Archief, getiteld : „*Register op de Notulen sedert den jare 1665 tot en met 1795*”, en dat de samensteller van dat Register zich had schuldig gemaakt aan verschillende onjuistheden. *Ook hij sprak van Hervormd, waar in de oude stukken stond: Gereformeerd.* Wij hebben de vrijheid genomen, enkele willekeurige of onopzettelijke afwijkingen *in margine van dat Register aan te teekenen en hebben er* Dr. KOTZÉ, *den toenmaligen kerkelijken Archivaris op attent gemaakt. Z.Ew. vertelde ons toen, dat hij, bij enkele nasporingen over het oudste tijdvak, gemakshalve en omdat hem de tijd tot het raadplegen der origineele documenten ontbrak, steeds dat Register had gevolgd en dat ook zijn uitspraak over het woord HERVORMDE KERK en HERVORMD*

daarop gebaseerd was. Met ons bejammerde Z.Ew. het, dat 't „Register” zoo totaal onvertrouwbaar bleek te zijn, vooral ook omdat de tegenstanders onzer Kerk dat als een wapen gebruikten tegen de Kerk, waarvan zij zich hadden losgescheurd — en die historische leugen steeds van de eene hand in de andere ging!

Het *oudste Document* onzer Kerk is een kwartijn, in perkamenten band. Op den omslag staat: RESOLUTIE-, DOOP-, TROUW- EN LEDEMATENBOEK, beginnende 1665—1695.

De eerste, onder Ds. JOHAN VAN ARCKEL genomen en door Z.Ew. geboekte Resolutie luidt als volgt:

„Kerkenhandelingen van de voorvallende zaken, die in dese Kaapse gemeente beradigt zijn:

„Wij ondergeschrevenen, ABR. SCHUT, ouderling en JOHAN REINIERSZEN, diaken, die op den in dienst bevestigd zijn, erkennen met dezen de belijdenisse der *Gereformeerde Kerke* voor goed en met het Woord Gods overeenstaande.

† †

ABRAHAM SCHUT.

Onder aan de bladzijde hetzelfde teeken, met het bijschrift: „Dit is het mercq van JAN REIJNIERSZ.”

Onder 23 Dec. 1665 komt dit voor:

„Is ook goedgevonden, alle onergerlijke leden van onze Luteraanse susterkerk, die begeeren met ons te communiceeren, op goed getuigenis, aan de gemeenschap van 's Heeren tafel met ons toe te laten, op zulke wijze, als in Vrankrijk en andere Gereformeerde Kerken geschiet.” ¹⁾

Onder RUDOLPHUS MEERLANT ²⁾ nam men, den 23 Nov. 1674, een gewichtig besluit, over den Doop van Roomsche-Katholieke kinderen in de Gereformeerde Kerk. Wij treffen daarin de volgende zinsneden: „bij den Kerckenraad van *Gereformeerde Christel. Godsdienst* geresolveert, dat men d' ouders van Katholieke huysgesinnen in dien gevalle sal voorhouden, dat se haer best sullen doen om getuyghen, die de *Gereformeerde Christel. Godsdienst* sijn toegedaan, op te soecken.”

Later wordt, in dezelfde zaak, gesproken van getuyghen, die de ware Gereformeerde Godsdienst sijn toegedaan.” ³⁾

¹⁾ *Bouwstoffen*, II, 256.

²⁾ a. w., II, 261.

³⁾ a. w., II, 263.

In een Regeeringsbesluit van 1 Juni 1675, onder ZACHARIAS WAGENAER genomen, komt voor de term : „Algemeene Synodale *Gereformeerde Kercken-order.*” ¹⁾

In de *Kerkorde van Batavia (1624)*, die ook aan de *Kaap* gold, komt de vraag voor : „Oft de kerckelijke ordre hier in *Batavia, conform de instellinge van de Gereformeerde Kerken int vaderlant*, geobserveert ende naegecomen wert.” ²⁾

In de *Kerkorde van 1623*, die eveneens aan de *Kaap* van toepassing werd geacht, bepaalde art. 39 ³⁾ : „De Dienaren des Woorts, cranck-besoeckers ende schoolmeesters sullen de Belijdenisse des Geloofs der *Nederlandsche Gereformeerde Kercke* en den Christelijcken Catechismus van Heydelbergh, mitsgaeders oock de Canones van het Synode Nationael van Dordrecht des jaers 1619, als sij tot haeren dienst beroepen werden, onderteyckenen.”

Art. 49 van dezelfde *Kerkorde*, veroorlooft niemand tot Doopgetuijghen toe te laten, „dan die de suyvere leere der *Gereformeerde Kercke* toegedaen is ende vroom van wandel is.”

Over de *Nederlandsche Kerkordeningen* en andere officieele stukken spreken wij straks, om nu ons overzicht van de *Kaapsche Archieven* voort te zetten.

In eene Resolutie, genomen onder Gouverneur S. VAN DER STEL, over de vrijlating van drie slavinnen, die hem trouw hadden gediend, wordt in het voorstel medegedeeld, dat „een derselver bereids *lidmaat der Gereformeerde Gemeente is*, en dat d' ander haer hierin staet te volgen.

Op fol. 28 wordt het besluit genomen, met herhaling van den considerans ; daar staat :

„aengemercqt de supplianten alle drie gedoopt en dat een van deze bereids lidmaet der *Gereformeerde Kercke* is, en dat d' andere twee haer in dit christelijck werck in korten staan te volgen.”

Bij de *benoemingen van Commissarissen-Politiek* wordt in alle instructies, die in het *Kaapsch Oud-Koloniaal Archief* voorkomen, achter den naam van den benoemde geschreven : „*sijnde van de Gereformeerde religie.*” Op een andere plaats : *sijnde van de Gereformeerde religie en Litmaet derselve gemeynte* (sc. der *Gereformeerde*). Dit was in overeenstemming met

¹⁾ a. w., I, 31.

²⁾ a. w., II, 559.

³⁾ a. w., II, 588.

het slotartikel der Kerkorde van 1643, voorschrijvende „dat in gemelte Collegie (des Kerkenraads nl.) altyt, conform de goede usantie eeniger plaatsen onses vaderlants, onsentwege een Politycke Commissaris — *professie doende van de waere Gereformeerde Christelijcke religie*, — sessie hebben ende present wesen sal. ¹⁾

In de Instructie, die W. A. VAN DER STEL van zijn vader ontving, wordt hem den raad gegeven omzichtig te zijn bij het burgerrecht verleenen aan gewezen ambtenaren van der Compagnie, „wel lettende, dat dezelve zijn van de *Gereformeerde religie*, ressorteerende onder de Generaliteit, of wel Duytse natiën, geen traficq bij der zee doende. ²⁾

Uit het Dagverhaal, op het Kaapsch Oud-Koloniaal Archief, maakten wij o.m. de volgende aantekeningen :

(Vrijdag 27 Sept. 1709). „Deesen agtermiddag heeft de Eerwaerde predi- cant van „*Bentveld*“ : EDUARD YORK VAN SLAGENBURG, de proefpredikatie gedaan, om, teegens overmorgen, het Heilig Avondmaal onder de belijders der *Gereformeerde geloofsgenooten*, soo van deze Caab als die van de vaderlandsche scheepen, te bedeilen.”

16 Maart 1710. „Des Heeren rustdag is, *na de Gereformeerde ordre*, be- hoorlijk gecelebreerd.”

Sondag 3 Maert 1709. „Gods Heilig Woord is heden voor- ende nademiddag, volgens de *Gereformeerde* instellinge, door onsen Eerw. predi- cant J. G. D'AILLY, den volke stigtelijk verkondigt.”

Sondag 12 Mei 1709. „Godes Heilig Woord is, na kerckelijke ordre, voor- en na de middag door den Eerw. predicant JOH^s. GOD^s.D'AILLY den volke stigtelijk verkondigt en des Heeren rustdag, *na de Gereformeerde insettinge*, devotig gecelebreerd.

Sondag 28 Juni 1709. Des Heeren rustdag is, *na de Gereformeerde Christ. religie*, onder 't verkondigen van zijn Goddel. Woord door de Eerw. predicant D'AILLY, stigtelijk doorgebracht.”

Maandag den 10^{en} Maart. 1710. „Is door sijnEd. overgelegd seeker op- stel en intekening van collecte of liberale gifte, voor deeze *Caapse Gere- formeerde Kerke en Armen*.” ³⁾

¹⁾ *Bouwstoffen*, II, 598.

²⁾ *Bouwstoffen*, II, 602.

³⁾ *Bouwstoffen*, II, 609.

Volgen wij nu door elkaar de opgave van het SYSTEMATISCH REGISTER ONZER BOUWSTOFFEN (II, 708) dan vinden wij dit:

GEREFORMEERDE KERK OF KERKEN komt voor I, 78: „*Nationale Synode der Gereformeerde Kerken*” in een brief van LE BONCQ, d.d. 2 October 1708 (met bijlagen). *Dezelfde uitdrukking*, I, 109.

I, 134: In Vrankrijk en andere *Gereformeerde Kerken* (brief 29 Mei 1714).

I, 194: „tot ondergang der *ware Gereformeerde Kerke*”.

I, 195: tot een last der *Gereformeerde Kerk* (brief 26 Sept. 1742).

I, 344: „strijdig tegens de constante belijdenis en de practijk van de *Nederlandsche Gereformeerde Kerke*” (br. 25 Febr. 1772 met bijl.).

I, 449: „Confessie, Catechismus of Formulieren, welke in onse *Gereformeerde Kerk* zijn aangenomen” (br. 17 Juni 1778).

I, 488: „dat gedurende den loop van dit jaar, van primo Januarij 1782 tot dato (10 Dec. 1782) in onze *Gereformeerde Kerk* zijn gedoopt.”

I, 490: „Aanhaling eener Resolutie van den Raad van Indië”, d.d. 31 December 1754, waarbij uitdrukkelijk bepaald wordt: „dat ten opsigte der kinderen, waarvan een der ouders van de *Gereformeerde* en de andere van de Luthersche godsdienst is, in deeser voegen zal moeten worden gehandeld, dat de zoon of zoons in de Kerk, waartoe de vader behoort, zullen moeten worden gedoopt, en de dogter of dogters in die van de moeder; dat is, dat soo wanneer de vader van de *Gereformeerde godsdienst* is, de zoons ook in die Kerk zullen gedoopt worden, en de moeder Luthers zijnde, de dogters in de Luthersche Kerk; gelijk dat ook over en weder sal plaats hebben, wanneer de vader Luthersch en de moeder *Gereformeerd* is, zodanig nochtans, dat het zulke ouders insgelijks vrij zal staan, hunne kinderen soowel de zoons als de dogters, zulks begeerende, *in de GEREFORMEERDE KERK te laten doopen*, maar dat zij geensints zullen vermogen, de zoons en dogters in de Luthersche Kerk dat heilig sacrament te laten toedienen.”

Gereformeerd in tegenstelling met Luthersch; de Gereformeerde Godsdienst, en eindelijk, waar het ons voornamelijk om te doen is: de *Gereformeerde Kerk*, — een rijke oogst!

I, 493: Van deese vrijheid hebben wij hier ter plaatse twee jaren over en weer in beide kerken gebruik gemaakt; men heeft, soo de ouders, d'eene Gereformeerd en de ander Luthersch zijnde, met malcanderen daarin overeenquamen, meisjes uit Gereformeerde moeders.

in de Luterse en zoons van Luterse vaders in de *Gereformeerde Kerk* gedoopt zonder dat men er hamerslag van twist in de huisgezinnen daarover gehoord heeft”.

- I, 495 : — hoe klein is dit getal, in vergelijking met de gedoopten in de *Gereformeerde Kerk*, daar, op de meeste Sondagen, aght, thien, ja somtijds meer kinderen den Heiligen Doop ontvangen, zonder eens te spreken van die, dewelke in de buitenkerken gedoopt worden. Wat voor afbreuk lijdt dan de *Gereformeerde religie*, door het doopen van sulc een gering getal in onse Kerk?”
- I, 499 : „in de *Gereformeerde Kerk* te laten doopen.”
- I, 500 : „behoorende tot den schoot der *Gereformeerde Kerk*.”
- II, 40 : „conform de loffelijke gewoonte van de *Gereformeerde Kerk* hier te lande. Deze uitdrukking komt voor in de CLASSIKALE ACTE VOOR DE PREDIKANTEN IN OOST INDIËN, verleend aan Ds. LAMBERTUS SLICHER in het jaar 1723. *Deze Acte ontvingen al onze predikanten, gedurende het tijdvak 1652—1804, dat wij onder de Classis Amsterdam stonden.* En van de laatste voorbeelden van deze Acte, in 1790, is afgedrukt in het *Voorberigt* bl. V, der *Nagelatene Leerredenen* van JOHAN HEINRICH VON MANGER : „— (vermits), de gelegenheid van Oost-Indiën vereischt, dat Godtzalige gequalificeerde personen, in qualiteyt als wettelijke beroepene Predikanten derwaarts gezonden worden, die het Predikambt in alle zijne deelen aldaar bedienen, *forme van Kercke en kerkelijke regeering nae den Woorde Godts en conform de loffelijke gewoonte van de Gereformeerde Kercke hier te lande, ook aldaer te onderhouden*” — enz. enz.
- Welke conclusie uit deze en dergelijke instructies en wetten valt af te leiden, ten opzichte van de O.-I., dus ook van onze Kaapsche Ned. Geref. Kerken is breedvoerig bewezen door HOFSTEDÉ: *O.-I. Kerkzaken* Dl. I.
- II, 232 : „kinderen, die in de *Gereformeerde Kerk* gedoopt zijn.”
- II, 256 : „de belijdenis der *Gereformeerde Kerk*”; in Vrankrijk en andere *Gereformeerde Kerken* (reeds boven aangehaald).
- II, 261 : „*Gereformeerde Christel. Godsdienst*”.
- II, 263 : „Getuyghen, die de ware *Gereformeerde Godtsdienst* zijn toege-
daan” (reeds boven aangehaald.)
- II, 357 : „’t Eerwaarde Collegie van Kerkeraden, Ouderlingen en Diakenen

- van de *Gereformeerde Kerk in de Caapstad*" (7 Dec. 1798).
- II, 358: „Ik heb U.E. missive van, den 7 deezer ontvangen en heb reeds aan Zijne Majesteits Minister de, door het overlijden van den Heer KUYS, in het gewoonlijke getal der geestelijkheid van de *Gereformeerde Kerk* veroorzaakte vacatuure vertoond," (missive 4 Febr. 1799,) in antwoord op een verzoek van den kerkeraad: „dat deze gemeente zo spoedig als het geschieden kan, van een ander *Hollandsch Gereformeerd predikant* mag worden voorzien".
- II, 412: 5 Jan. 1798 wordt te *Stellenbosch* een *bewijs van lidmaatschap* afgegeven, in plaats van eene *attestatie*, luidende: „Wij ondergeteekenden getuigen bij deze, dat lidmaten zijn van de *ware Gereformeerde Kerke*, en alszoodanig aan de Gemeente te worden aanbevolen.”
- Op soortgelijke wijze ontvingen alle naar elders vertrekkende lidmaten volledige of onvolledige attestaties hunner aangehoorigheid tot de ware Gereformeerde Kerk* en werden uit Holland en uit andere deelen van Zuid-Afrika als leden der Ned. Geref Kerk erkend en tot het Nachmaal toegelaten op vertoon hunner attestaties.
- II, 609: „liberale gifte voor deeze *Caabse Gereformeerde Kerke* en armen," (reeds boven aangehaald.)
- I, 344: tegens de constante belijdenis en de praktijk van de *Nederlandsche Gereformeerde Kerke*".
- II, 215: „*Christelijke Gereformeerde Drakensteynsche Kerke*".

Wij krijgen thans uitdrukkingen met GEREFORMEERDE GEMEYNTE. Vele *adressen der door ons gepubliceerde brieven*, hebben geluid als het volgende, waarvan wij in de *Classicalé Brieven* een voorbeeld vonden:

(Omme)

*Den Ew. Kerkeraad van de
GEREFORMEERDE GEMEYNTE
op de
Caap de Goede Hoop.*

- I, 466: „*de Gereformeerde Gemeente te Batavia*".
- I, 492: „*beswaarnissen des Ew. Kerkenraads der Gereformeerde Gemeente der deeser plaatse*".

- I, 516: „Aan 't Eerw. Collegie van Kerkenrade der *Gereformeerde Gemeente*”.
- I, 519: „nog de *Gereformeerde* nog de *Luthersche Gemeente*”.
- II, 219: „*kerkeraden der Gereformeerde en Luthersche Gemeentens alhier*”.
- II, 351: „met last om daarvan een copie authentiek ter hand de stellen aan den Kerkenraad der *Gereformeerde gemeente* alhier”.
- II, 357: „De Kerkenraad der *Gereformeerde Gemeente* deeser stad”.
- II, 433: „geven met eerbied te kennen, PIETER MARAIS en JOHANNES ROOS, ledematen der *Nederduitsch Gereformeerde Gemeente* op Drakensteyn”.

GEREFORMEERDE KERKENRAAD.

- I, 492: „Op de gravamina's van den Eerw. *Gereformeerden Kerkenraad*”.
- I, 495: „De klagten van den Eerw. *Gereformeerden Kerkenraad*”.
- I, 517: „Terwijl insgelijks zodanig extract aan de *Gereformeerden Kerkenraad* zal moeten werden afgegeven, teneynde te maken, dat de Lutherschen de in dit opzigt aan hun gestelde palen niet overtreden”.
- I, 521: „de tusschen d' Eerw. *Gereformeerde* en *Luthersche Kerkenraden* ontstane disputeren”.
- I, 554: „uit naam en last des *Gereformeerden Kerkenraads*”.
- II, 210: „de predikanten en ouderlingen uytmaakende den *Gereformeerden Kerkenraad* dezer stede”.
- II, 226: „dat er van de *Gereformeerde Kerkenraad* een request gepresenteerd is aan de Gouverneur en des zelfs Raden”.

DE GEREFORMEERDEN.

- II, 233: „zonder immer na behoren behandelt en ten genoegen van de *Gereformeerden* afgedaan te worden”.
- II, 235: „Tenminsten hiervan kunnen U.Eerw. sig versekert houden, dat zij niets onbeproeft laten, om de *Gereformeerde* aan Cabo de Goede Hoop, bij derselver regtmatige privilegiën te helpen maintainereen”.
- I, 237: „Dat de *Gereformeerde* aen de Caab, bij de voorregten aen derselver heerschenden godsdienst verknogt, mogten worden gemaintineert”.
- II, 346: „En wat motiven zouden die menschen tog hebben, indien het waar was, waarom zij zich hier te lande liever voor Lutthersch dan voor *Gereformeerde* zouden uitgeeven”.

GEREFORMEERDE RELIGIE.

- I, 500 en 501 : „tot nadeel van onse *Gereformeerde religie*”.
- I, 502 : — „en bijgevolg onse *Gereformeerde religie* daarbij groten afbreuk zoude lijden”.
- I, 519 : „en teffens ook het Collegie van Weesmeesteren te gelasten, om de pupillen van haare Camer, welker ouder of ouders de *Gereformeerde religie* zijn toegedaan geweest, alleen onder opvoeding te stellen van zodanige personen, die deszelve en geene andere religie omhelzen”.
- II, 278 : „doende ook belijdenis van de *Gereformeerde religie* zijnde een lidmaat *deser Kerke*”.
- II, 354 : „omme kinderen, geboren uyt moeders, welke de *Gereformeerde religie* zijn toegedaan, het Bondzegel des Heiligen Doops niet te laten genieten”.

GEREFORMEERDE GODSDIENST.

- I, 41 : „tot mainteneering van de *Gereformeerde godsdienst*” (bijlage bij brief van 14 April 1707.)
- II, 221 : „den *Kerkenraad van Gereformeerde godsdienst*.”
- II, 233 : dat *de Gereformeerde godsdienst* daar binnenkort in een quijnenden staat sal geraken”.
- II, 234 : „om het hunne ter bereiking van dat heilzaam oogmerk, ten nutte van den *Gereformeerden godsdienst* te kunnen contribueeren”.
- II, 261 : „bij den Kerckenraad van *Gereformeerde Christel. Godsdienst* geresolveert”.
- II, 351 : „maar alleen de vrijheid heeft, om in enkele gevallen, wanneer het onder *de leden van den Gereformeerden godsdienst*, welke daartoe in aspect kunnen komen, aan bekwame stoff soude mogen ontbreken”

GEREFORMEERDE BELIJDENIS.

- I, 503 : „Ten aanzien der vervulling van de plaatsen der voornaamste Collegiën in dese Colonie, alleen met leden toegedaan onze *Gereformeerde Beleidenis*.”

GEREFORMEERDE GELOOFSGENOOTEN.

- I, 503 : „Gaave God, dat onze *Gereformeerde geloofsgenooten*, in veelen

plaatsen, daar die van de Augsburgsche Confessie het wetgevend gezag in handen hebben half zooveel vrijheid en praerogatieven genoten, als niemand aangaande den Lutherschen hier betwist heeft.

GEREFORMEERDE PREDIKANTEN.

- I, 493: „Dit hebben d' Eerw. Heeren *Gereformeerde predikanten* uit dezelfde redenen gedaan, die bij ons plaats hebben, namelijk soo de ouders het met elkanderen eens waaren, in welke Kerk sij hun kind, hetzij zoon, hetzij dochter, wilden laten doopen, zij daarin volkomen vrijheid hadden.”
- I, 496: „Het is bekend, dat het grootste gedeelte der bij ons lidmaaten zijnde vrouwen, door hier gepasseerde Deensche en Sweedsche predicanten zijn aangenomen; zelfs is er één voorbeeld, dat, in zeker hujsgezin, de eene dogter van een *Gereformeerden* en de andere dogter van een Lutherschen *catechiseermeester*; en de eene van een *Gereformeerden* en de andere van een Deensche of Sweedsche *predicant* is aangenomen; dat hebben de Eerw. Heeren *Gereformeerde predicanten* in vroeger tijd toegelaten; — en nu, daar wij eene vrije godsdienstoefening van onse edelmoedige Heeren Majores hier hebben verkreegen, zoude men ons dit willen beletten?
- II, 358: „dat deese gemeente, zo spoedig als het geschieden kan, van een ander *Hollandsch Gereformeerd predikant* mag worden voorzien.”

GEREFORMEERDE LIDMATEN.

- I, 48: „Wanneer een *Gereformeerde*, in haare kerkregeeringe, eenige personen censurabel oordeelde en geremoveert hebben wilde.”
- I, 518: „Reeds voor eenigen tijd wierden wij gewaar, dat de kinders der tot onse kerkgemeenschap behoorende weduwe DREIJER, en onder deesen eene dogter, ja zelfs een zoon der weduwe BRESLER, waarvan sowel wijlen de vader, als de nog levende moeder voor *Gereformeerde ledematen* te boek staan, bij den Eerw. Lutherschen predikant in de gronden zijner belijdenis onderweesen wierden.”

GEREFORMEERDE INGEZETENEN.

- II, 451. „Dat dit boekje alleen en principaelijk verstrekkende is, om twist,

oneenigheydt etc. te verwekken tusschen onze *Gereformeerde ingeseetenen* ende die van de Augsburgsche Confessie.

Slotsom.

Wij meenen hiermede bewezen te hebben, dat onze Kerk den naam *Nederduitsch Gereformeerde Kerk* in overeenstemming met *Holland* heeft gedragen, wanneer haar volledige titel werd gebruikt in tegenstelling met de Gereformeerde Kerken van andere talen. Anders sprak men kortheids-halve van *Gereformeerde Kerk* of *Gereformeerde Kerken*. Dat woord *Kerk* werd soms door *gemeente* vervangen; men sprak dan van *Gereformeerde Gemeente* (vollediger: *Nederduitsch Gereformeerde gemeynte*), terwijl het woord *Gereformeerd* in tallooze andere verbindingen voorkwam; als *Gereformeerde Kerkenraad*; *de Gereformeerden*, in tegenstelling met de Lutherschen e. a.; *Gereformeerde religie*; *Gereformeerde godsdienst*; *Gereformeerde belijdenis*; *Gereformeerde geloofsgenooten*; *Gereformeerde predikanten*; *Nederduitsch Gereformeerde predikanten*; *Hollandsche Gereformeerde predikanten*; *Gereformeerde lidmaten*; *Gereformeerde ingeseetenen*. Al deze voorbeelden zijn ontleend aan brieven of notulen van 1652—1804. Enkele wetten en instructies, die ook later aan de Kaap in gebruik waren, dateeren van 1643, 1624, 1675, 1695; dus wat Indië betreft, waar diezelfde wetten en instructies in gebruik kwamen eene halve eeuw voor de stichting van de Kaap — blijkt ook uit het Ned. Indisch Plakaatboek van VAN DER CHJJS, dat de naam *Gereformeerd* aldaar passim wordt gebruikt. *Onze saamhoorigheid met de Hollandsche Moederkerk in leer, dienst en tucht, geeft evenwel, gelijk wij straks breeder zien zullen, ook hier den doorslag.*

[HERVORMDE KERK.]

Vooraf evenwel willen wij een ander resultaat van ons onderzoek onder uwe oogen brengen, n.l. omtrent het gebruik van de formule *Hervormde Kerk*. *Het oudste geval, dat wij daarvan kennen, is uit het jaar 1775; het tweede van 1782; het derde van 1787; het vierde van 1790; het vijfde van 1801 en het zesde van 1804, d. w. z. alle uit het laatste kwartaal der ACHTTIENDE eeuw*, waarin ook dat door de Hervormden herhaaldelijk gebruikte voorbeeld valt van den titel der nieuwe psalmberijming. (Welke naam in het oude Psalmboek van DATHEEN voorkomt, zelfs in de concept-psalmberijmingen, die de zijne moesten vervangen, vertellen de Heeren er

niet bij; maar onwetenschappelijk is het, enkel te praten over de *nieuwe* Psalmberijming; alsof daarmee de naamskwestie uitgemaakt ware). Met groote zorgvuldigheid hebben wij indertijd in het systematisch Register onzer „*Bouwstoffen*” (II, 709), samengelezen al de plaatsen, waarin het woord *Hervormd* bovendien nog voorkomt. Ieder onbevooroordeelde kan zelf, indien hij lust heeft, die passages nalezen. Dan blijkt hem onwedsprekelijk, *dat al die gevallen voorkomen na 1775*. Derhalve vindt men het woord *Hervormd* hier en daar op eene enkele plaats, midden tusschen het veelvuldig gebruik van *Gereformeerd*. *Wij hebben daar dus te doen óf met onwillekeurige synoniemen; óf met taalkundig purisme; óf met stelselmatig voorbereid verzwakken van de Gereformeerde belijdenis, onder den invloed der Encyclopedisten en andere vijanden van Gods kerk.*

[NEDERLAND.]

Hoe 't in *Nederland* was, blijkt uit de zorgvuldige vergelijking van officieele bescheiden, die uitgevers als HOOIJER (in zijn Oude Kerkelijke Wetten); F. L. RUTGERS (in zijn Acta der Nederlandsche Synoden van de 16^e eeuw); REITSMA en VAN VEEN (Acta Prov. Synoden); P. BIESTERVELD en Dr. H. H. KUYPER (Kerkelijk Handboekje) en de Kerkelijke Plakaatboeken van SCHELTUS ons bieden. *Dit onderzoek bewijst onomstootelijk, dat de volledige naam der Kerk(en) is: Nederduitsch Gereformeerde Kerk(en), en dat, zoowel in de publicatiën der Kerk als van den Staat, het woord Gereformeerd in allerlei verbindingen voorkomt. Die officieele titel: Nederduitsch Gereformeerde Kerk, bleef de Moederkerk behouden tot 1815, toen de aloude Gereformeerde landskerken werden getransformeerd in een Ned. Herv. Kerkgenootschap, zeer ten nadeele van Staat en Kerk beide.*

Wij vragen uwe aandacht voor de volgende aantekening uit: DOUWES en FEITH „*Kerkelijk Wetboek*”. De Reglementen en Verordeningen der Nederlandsche Hervormde Kerk, met aantekeningen. Zesde uitgaaf door J. KNOTTENBELT, Secretaris van de Algemeene Synode der Ned. Herv. Kerk. (Te Groningen bij J. B. Wolters, U. M. 1909 (blz. 1 en 2, art. 1, noot 1):

„Ofschoon men in oudere tijden sprak van de *Gereformeerde Kerken in de Nederlanden* en de titel der Kerkenordening van 1619 nog luidt: *Kerkenordeninge gestelt in den Nationalen Synodum der Gereformeerde Kerken, tezamen beroepen en gehouden door ordre van . . .*” enz. Zoo waren reeds „de vertegenwoordigers der Gereformeerde Kerken van Nederland in de tweede

helft der achttiende eeuw", (gelijk Dr. J. I. DOEDES opmerkt in zijne *Kerkelijke Bijdragen*, jaarg. 1873—1876, 5e stuk, blz. 214—225 en inzonderheid blz. 221—223), „niet blind voor de hoogere eenheid dier Kerken, noch afkeerig van de gedachte, dat die Kerken tezamen toch één geheel vormden. Zij leefden veeleer onder den indruk van die hoogere eenheid en zagen eene Hervormde Kerk van Nederland, ook toen de vorm van *Kerkbestuur* nog volstrekt niet eene Hervormde Kerk te zien gaf. In de verklaring (onder teekend 19 Juli 1773), gevolgd achter het authentieke afschrift der Psalmen, wordt gesproken van het „Boek der Psalmen, nevens de Gezangen, bij de Hervormde Kerk van Nederland in gebruik", en gezegd, dat gecommiteerden „met alle nauwkeurigheid hebben nagezien, dat in deze nieuwe berijming niets mocht voorkomen eenigszins strijdig met de aangenomene leer der *Nederlandsch Hervormde Kerke*". Maar de eenheid van Kerkelijk Bestuur, hoe ook gewenscht en bedoeld, ontbrak. Geene Kerkenordering was overal wettig. Zoovele provinciën, zoovele kerkelijke republieken, schoon naar denzelfden grondvorm ingericht. Verg. Dr. J. J. PRINS, „*Het Kerkrecht der Ned. Herv. Kerk*", Leiden, 1870, blz. 39—43. Het Reglement van 1816 bracht eenheid in het Kerkbestuur en heette daarom Algemeen Reglement voor het Bestuur der *Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden*. Het thans sedert 1852, vigeerend *Reglement voor de Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden*, hetwelk der Kerk niet door het koninklijk gezag gegeven, maar door haarzelve, wettig vertegenwoordigd, tot stand gebracht is, spreekt in art. 1 en 2 duidelijk uit, dat de Ned. Herv. Kerk een organisch geheel is, bestaande uit verschillende gemeenten. Zoo oordeelde ook het Kantongerecht van *Heerenveen*, 14 Aug. 1871: „De Ned. Herv. Kerk, ofschoon uit verschillende gemeenten samengesteld, moet geacht worden één geheel uit te maken, en hij die als lidmaat tot die Kerk is toetreden, maakt deel uit van de algemeene corporatie, onverschillig in welke kerkelijke gemeente die toetreding heeft plaats gehad." — De Synode nam, 24 Aug. 1893, met 9 tegen 8 stemmen, voorloopig aan een voorstel van haar medelid Dr. A. W. BRONVELD, om in dit art. de uitdrukking *Nederlandsche Hervormde Kerk* te veranderen in *Nederlandsche Hervormde of Gereformeerde Kerk*. Deze verandering werd wenschelijk gekeurd met het oog op de *stichtingen, goederen en fondsen, welke sinds onheugelijke tijden ten name der Gereformeerden bekend staan*. Handelingen 1893, bl. 530—540, 544, Bijl. B, bl. 282—289. In 1894 werd, in de zitting van 8 Aug., met 10 tegen 6 stemmen hierin nog deze wijziging gebracht, dat het zou luiden: „De Nederlandsche Hervormde Kerk bestaat uit al de Hervormde (Gereformeerde) Gemeenten" enz. Handelingen 1894, bl. 214—222, 442, 443; maar de wijziging vond bij de Prov. Kerkbesturen de vereischte meerderheid niet, zoodat het art. onveranderd bleef, Bijl. B, bl. 189—190."

Tot zoover ons citaat.

Wat betreft de goederen, stichtingen en fondsen, welke sinds onheugelijke tijde ten name der Gereformeerden bekend staan, — wijlen Dr. G. J. VAN DER FLIER, Voorzitter der Alg. Synode der Ned. Herv. Kerk en Hofprediker van Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden, deelde schrijver

dezes op diens verzoek mede, dat Z.Ew. bovenstaande mededeeling door langdurige ervaring en studie kon bevestigen. De fondsen bijv. staan op het Grootboek ten name der Gereformeerde of Nederduitsch Gereformeerde Kerk van 's Gravenhage, Rotterdam en van alle andere gemeenten, die tot de Ned. Herv. Kerk behooren. Vandaar dat de Doleerenden indertijd den ouden naam: „Nederduitsch Gereformeerde Kerken” kozen en aanspraak maakten op de goederen en fondsen der Ned. Herv. Kerk, die, zoowel door haar nieuwen naam als door hare verloochening van de Gereformeerde beginselen, het recht daarop had verbeurd.

Voorts trof het ons, bij een dienst in een der *Hervormde* buitengemeenten van Rotterdam, in de „*Rotterdamsche Kerkbode*” van 23 April 1910, 30ste jaargang, No. 7, dat daar geen sprake was van Ned. Herv. Gem. maar van *Ned. Geref. Gemeente*, zoowel van Rotterdam als voor al de gemeenten uit den omtrek. Zoo bijv.: „*Bleiswijk. Ned. Geref. Gemeente Zondagvoorm. 9½ ure, Ds. C. SPOELSTRA, Em. Pred. te 's Gravenhage, Doopsbediening.*” Dit gebruik is niet toevallig, maar opzettelijk, blijkbaar om de Herv. Gemeenten weer te wennen aan den ouden, dierbaren naam en de oude belijdenis. De beste auteurs gebruiken dan ook den ouden historischen naam. Zoo mijn leermeester ACQUOY: „*Mislukte pogingen der Nederlandsche Gereformeerde Kerken, om hare geschiedenis te doen beschrijven.* (Afzonderlijke afdruk uit *Geschiedkundige Opstellen*, aangeboden aan R. FRUIN). De laatste naam herinnert ons aan een der hoogste autoriteiten op geschiedkundig gebied, die bijv. in zijn beroemde „*Tien jaren uit den Tachtigjarigen Oorlog*” (vierde uitgaaf, 's Gravenhage 1889) een geheel hoofdstuk aan de kerkelijke toestanden wijdt, (en wel XIV: *de Kerk, de Godsdienst en de letterkundige Beschaving in de Vereenigde Nederlanden*, bl. 236—294) en daar overal spreekt van de *Gereformeerde Kerk*. Voorts noemen wij nog slechts een opstel van Prof. Dr. R. FRUIN, getiteld: *De Voorbereiding in de ballingschap van de Gereformeerde Kerk van Holland*. (Overgedrukt uit het Archief voor Nederlandsche Kerkgeschiedenis, dl. V, afl. 1 ('s Gravenhage 1894) blz. 10v. Slechts zij het ons vergund te verwijzen naar de beoordeeling van dit opstel en vooral van de tegenstelling tusschen *rekkelijken* en *precisen* (ook door Dr. P. L. MULLER ¹⁾), „Wij gaan nu een paar titels aanhalen van boeken vóór de bekende

¹⁾ *Onze Gouden Eeuw*. De Republiek der Vereenigde Nederlanden in haar bloeitijd geschetst, door Dr. P. L. MULLER, Hoogl. aan de Rijks-Universiteit te Leiden (Drie Deelen). I, *De Opkomst*, bl. 236.

Synode van 1618 en 1619 gedrukt en die den naam Ned. Geref. Kerk bevatten. Zoo bijv. het op bl. 103 van Dr. VAN LANGERAADS „*Guydo de Bray*” geciteerde boek van Prof. ANTHONIUS THYSIUS: „*Leere ende Order der Nederlandsche, soo Duytsche als Walsche, Ghereformeerder Kercken.*” Het geeft een: „Voor-reden, Aan de Nederlandsche *Ghereformeerde Kercken.*”

Zelfs een ketter als WTENBOGAERT schreef den naam correct. Zie: „J. WTENBOGAERT, „*Copie van seker vertooch, onlanghs bij eenighe Predicanten der Ghereformeerde Kerck gedaan, roerende de oudtheyt van de Ghereformeerde Leere enz.*”, Delft, 1617.

De derde titel luidt: „De Kercken-ordeninghen der *Ghereformeerder Nederlantscher Kercken* in de vier Nationale Synoden ghemackt ende ghearresteert,” 1571—’90, Delft, 1e druk, 1612, 2e druk 1617.

In de 1583 bij CANIN te *Dordt* gedrukte „Belijdenisse des geloofs”, door den Delftschen predikant CORNELISSEN uit het Fransch overgezet, leest men: „Als Anno 1566, in dese Nederlanden, de Kercken van de verdorvenheden der Pauselicker Leere ende godsdienst ghereformeerdt begonnen te worden” (Dr. VAN LANGERAAD, *Guydo de Bray*, bl. 148).

„Belijdenisse des Gheloofs der *Ghereformeerde Kercken* in Nederlandt, overghesien in de Synode Nationael, laetst ghehouden tot Dordrecht” (Dordrecht, bij Canin, 1619).

„Bekentnisse of Belijdenisse des Geloofs der *Ned. Gereformeerde Kercken*, Mitsgaders de Heyd. Cat.” Dordrecht, 1725.

CORSTIUS, „Uitlegginge des Catechismi der *Gereformeerde Christelijke Kercke* in Neerduytslandt” (1598).

G. DE BOUMA, „De vermeerderde Christelijke Catechismus der *Ned. Geref. Kercken*” (1661).

Oordeel des Synodi Nationalis der *Ghereformeerde Kercken* van de Vereenichde Nederlanden, ghehouden binnen Dordrecht, in de jaren 1618 en 1619.”

De oorspronkelijke uitgave van 1619 heeft dezen titel: „Oordeel des Synodi Nationalis der *Gereformeerde Kercken* van de Vereenichde Nederlanden, ghehouden binnen Dordrecht in den jare 1618 en 1619 over de Bekende Vijf Hoofdstukken der Leere, daarvan in de *Gereformeerde Kercken* deser Vereenichde Nederlanden verschil is geweest.” Tot Dordrecht, Gedrukt bij Pieter Verhagen, Isaac Jansz. Canin & Zn. 1619.”

Dr. A. KUYPER’S uitgave van „*de Formulieren van Eenigheid gelijk die voor de Gereformeerde Kerken dezer landen zijn vastgesteld op de Nationale Synode van Dordrecht*”, bevat dan ook den juisten historischen naam.

Boven de Belijdenis komt het opschrift niet voor; wel boven den Catechismus: „*Catechismus* of onderwijzing in de Christelijke Leer, die in de *Nederlandsche Gereformeerde Kerken en Scholen* geleerd wordt” (bl. 32) en op bl. 72 vinden wij den naam *Gereformeerd* tweemaal, bij de „*Dordtsche Leerregelen* of Oordeel van de Synode der *Gereformeerde Kerken* van de Vereenigde Nederlanden, gehouden binnen Dordrecht in de jaren 1618 en 1619 over de bekende Vijf Hoofdstukken der Leer, waarover in de *Gereformeerde Kerken* dezer Vereenigde Nederlanden verschil is gevallen.”

Deze Formulieren van Eenigheid werden in de Vereenigde Nederlanden ondertekend door Dienaren des Woords; door Ouderlingen; door Diaconen; door Krankenbezoekers; door Hoogleraren en door Schoolmeesters. Alle voor Oost en West bestemde predikanten en candidaten tot den H. D., óók al de Kaapsche, deden vóór hun vertrek uit Amsterdam of uit andere plaatsen waar Kameren waren der O.-I. Comp., hetzelfde. De Kerkorde van 1643 bepaalde in art. 39:

„De Dienaeren des Woordts, crankbesoekers ende schoolmeesters sullen de Belijdenisse der *Nederlandsche Gereformeerde Kercke* en den Christelijken Catechismus van Heydelbergh, mitsgaeders ook de Canones van het Synode Nationaal van Dordrecht des jaers 1619, als sij tot haeren dienst beroepen worden, onderteykenen, en sullen diegene, die sulcx weigeren te doen, *de facto* bij den Kerkenraadt met kennisse ende believe van de Hooge Overicheyt van haeren dienst, tensij dat se haer daerinne geheellijck sullen verclaert hebben, opgeschort ende indien sij obstinatelijck in weygeringe blijven, van haeren dienst geheellyck affgesteld werden.” (*Bouwstoffen II*, 588 en 589).

Uit de menigte aantekeningen door ons uitverschillende geschriften gemaakt over den naam onzer Kerk, beperken wij ons tot het vaak geciteerde aloude *Kerkelijk Handboekje* van de Heeren Dr. H. H. KUYPER en P. BIESTERVELD.

Wij lezen blz. 1, in den *aanhef van de Wezelsche Artikelen*, als volgt:

„Opdat nu in alle Nederlandsche Kerken een volkomen gelijke regeling van deze zaken in acht kunne genomen worden heeft het (ons) goedgedacht, deze navolgende punten, *waaromtrent (wij) bij de best Gereformeerde Kerken zijn te rade gegaan*, naar orde voor te stellen, opdat zij tot eene voor de Kerk heilzame vrucht door de Nederlandsche dienaren met eenparige overeenstemming bezegeld en onderhouden mogen worden.”

(a. w. blz. 50, *Aanhangsel op de Acta der Emdenschhe Synode van 1571*):

9. „Op de tiende vrage der Broederen van Keulen of het hun toegelaaten is eens Papisten kind te doopen, welke betuigt dat die forme des Doops, die in de *Gereformeerde Kerken* is, hun reinder dunkt te weezen, dan die welke in het Pausdom is gebruikt? is geantwoort, dat die hier in voldaan begeert te wezen, die neme eene Copie van hetgeene de broeders van Genève hiervan geschreeven hebben”.

(a. w. blz. 184: Part. Vr. Nat. Synode van Middelburg, 1581, No. 57):

„Ten 4en omdat het strijdt teghen 't ghebruyck meest aller *Ghereformeerder Kercken*”.

(a. w., blz. 225, titel Dordtsche Kerkorde 1618/19): „*Kercken-ordeninghe*; ghestelt in den Nationalen Synode der *Ghereformeerde Kercken*”.

(a. w., blz. 263, Post Acta, 4de gravamen): Van de insegmente der huwelycken met geexcommuniceerde ende die van de *Gereformeerde Kercken* gansch vreemd zijn”.

(a. w. Post-Acta, blz. 264 vlg.):

I. „Dat *over de inspectie ende regeringhe van de Academiën* gestelt werden geleerde mannen, leden der *Gereformeerde Kercke*, van welke men seecker gaet, dat zij de leere, die van 't begin der reformatie onder ons aengenomen is, toegedaen zijn”.

V. „Dat in de beroepinghe der Professoren, niet alleen der Theologiae, maer oock der andere faculteyten, ende insonderheyt der Hebreeusche ende Grieksche spraecken, oock mede der Philosophiae, ernstelick gelet werde, dat gheen andere beroepen werden, dan die uytnemende zijn van leere ende verstant, ende die vermaert zijn, van welckers godtvruchtigheyt ende vromicheyt van leven men wel verseeckert zij, ende *die haer vasthouden aende van outs gereformeerde religie* ende noyt in wettelycke suspicie van onsuiverheyt der leere geweest zijn.

VI. „*Dat de Professoren van yder faculteyt ende conste tot betuyginghe van hare overeenstemminghe in de recht gevoelende leere, op het aenvaerden van hare bedieninghen, der formulieren der overeenstemminghe, namelick de Confessie ende Catechismo deser Kercken onderschrijven.*

(a. w. Post-Acta, blz. 267 sub 41):

4. Ten betaemt niet dat huwelycken, aengegaen met geexcommuniceerde ende die vande *Gereformeerde Kercke* gantsch vreemt zijn, met den solemneelen segghen in de *Gereformeerde Kercken* opentlick bevesticht werden”.

(a. w. Post-Acta, blz. 269 en 270):

„Is geordineert, dat alle bedienaers des Woords, tot een teecken van eenicheyt inde rechtgevoelende leere, moeten onderteekenen de Confessie ende Catechismo deser Kercken, mitsgaders de Canones ofte verklaringhe deses Synodi. Ende om te voorkomen in dese onderteekeninge de verkeerde uytvluchten van sommighen, zoo zal voor deselve onderteekeninghe ghestelt werden dit *formulier*, hetwelcke is voorgelesen ende geaprobeert:

„Wij ondergeschreven Bedienaren des Godtlycken Woordts, resorteerende onder de Classe van N. N., verclaeren oprechtelick in goede consciencie voor den Heere, met dese onse onderteekeninge, dat wij van herten ghevoelen ende geloven, dat alle de articulerende stucken der leere, in dese Confessie ende Catechismo der *Gereformeerde Nederlantsche Kercken* begrepen, midtsgaders de verclaringe over eenige poincten der voors. leere, in den Nationalen Synodo A^o 1619 tot Dordrecht ghestelt, in alles met Gods Woord over een comen. Beloven derhalven, dat wij de voors. leere neerstelick zullen leeren ende getrouwelijck voorstaen, sonder yet teghen deselve, 't sij directelick ofte indirectelick, te leeren ofte schrijven. Gelijk oock dat wij niet alleen alle dwalinghen daerteghen strijdende ende namentlick die in der voors. Synodo gecondemneert zijn, verwerpen; maer oock zullen tegenstaen, wederleggen ende helpen weeren. Ende indien het zoude moghen gebeuren, dat wij na desen enich bedencken ofte ghevoelen teghen de voors. leere, ofte eenich point derselver souden mogen krijgen, beloven wij, dat wij 't selve noch opentlick noch heimelick zullen voorstellen, drijven, predycken ofte schrijven, maer dat wij 't selve alvorens den Kerckenraet, Classi ende Synodo zullen openbaren, om van deselve geëxamineert te worden, bereid zijnde het oordeel derselver altijt ghewillichlick ons te onderwerpen; op poene dat wij, hyerteghen doende, *ipso facto* van onsen dienst zullen zijn gesuspendeert. Ende indien t'enighen tijde de kerckenraet, Classis ofte Synodus, om gewichtighe oorsaecken van nadencken zouden mogen goet vinden, tot behoudinge vande eenicheyt ende suyverheyt inde leere, van ons te vereyschen onse naerder gevoelen ende verclaringhe, zoo beloven wij oock midts dezen, dat wij daertoe tot allen tijden bereyt ende willich zijn sullen, op poene als boven, behoudens 't recht van appel, in casu van beswaernisse, geduerende welcken tijt van appel, wij ons naer de uytspreeck ende ordre des Synodi provincialis zullen reguleeren”.

Is oock geordineert dat *alle Rectoren ende schoolmeesters* oock mede de Confesise, ende dese Synodale verclaringe *tot betuyginge van hare een-*

stemmicheyt in de Gereformeerde leere, onder dit formulier sullen onderteekenen:

„Wij ondergeschreven Rectoren ende Schoolmeesters van N. N. verclaeren oprechtelick in goeder consentie voor den Heere, met dese onderteykeninghe, dat wij van harten gevoelen ende geloven, dat alle der Articulen ende stucken der leere in deze Confessie ende Catechismo der *Nederlantsche Gereformeerde Kercken* begrepen, mitsgaders de verclaringe over eenighe poincten der voorseyde leere in den Nationalen Synodo A^o 1619 tot Dordrecht ghestelt, in alles met Godes Woort overeencomen. Beloven derhalven, dat wij de voorzeyde leere getrouwelick zullen voorstaen, ende de jeucht, naer eysch van onse beroep ende haer begrijp, naerstelick inscherpen; op poene dat wij hyerteghen doende van onsen schooldienst sullen ontset wesen”.

(a. w. Post-Acta, blz. 276 vlg.):

„Is voorgelesen ende geaprobeert het formulier waerna de Professoren Theologiae, de Regenten ende Onder-Regenten der Theologische Collegiën, de Confessie, Catechismo, ende Synodale Verclaringhe moeten onderschrijven, aldus luydende:

Wij ondergeschreven Professoren der H. Theologiae in de Academie ofte Illustre Schole van N.; ofte: Wij, Regenten en onder-Regenten der Theologische Collegiën van N., verclaren oprechtelick in goede conscientie voor den Heere; met deze onderteekeninghe, dat wij van herten ghevoelen ende gelooven, dat alle articulen ende stucken der leere in dese Confessie ende Catechismo der *Nederlantsche Gereformeerde Kercken* begrepen, mitsgaders de verclaringhe over eenighe poincten der voorsz. leere in den Nationalen Synode A^o. 1619 tot *Dordrecht* gestelt, in alles met Godes Woort overeencomen. Beloven derhalven” (zie het vervolg blz. 277).

(a. w. blz. 278): „Is besloten dat de *Cranck-besouckers* de Confessie, Catechismo ende Synodale Verclaringhe onderschrijven zullen, op ghelijcke wijze als hijer vooren van de Rectoren ende Schoolmeesters geordineert is. Ende off oock ende op wat wijze, de *Ouderlinghen* der Kercken onderschrijven zullen, zulckx werd gelaten ter discretie van yder Classis ende Synodus.

(a. w. Post-Acta, blz. 284—296). In het *Request van de beroemde Dordtsche Synode aan de Staten-Generaal komt de naam Gereformeerde Kercken driemalen voor.*

(a. w. blz. 306, *Visitatie-Reglement van Delft*, 1721, lezen wij sub 4):

„Of hij den Catechismus leert en de H. Sacramenten na de instelling des Heeren en gebruik der *Gereformeerde Kerken*, zonder eenige nieuwe Ceremoniën daaronder te vermengen, bedient en zulks alles ter behoorlijke tijd en plaatse?”

(a. w. blz. 319—322). Aan het begin en het einde van de *Walchersche Artikelen*, die tot 1816 door alle predikanten zijn ondertekend, treffen wij den naam: *Nederlantsche Gereformeerde Kercken* in het meervoud aan, terwijl het slot spreekt van „*de Leere van de Gereformeerde, jae van de geheele Christelijke Kercke.*”

Slotsom.

Onze Kaapsche Kerk heeft dus, de historische lijn voortzettende, zich *Gereformeerde* of *Nederduitsch Gereformeerde Kerk* genoemd, en wanneer afwijkingen van dat gebruik voorkomen, zijn daarvoor geen andere excuses te vinden, dan een slaafsche navolging van het ook in Holland, onder den invloed der Revolutie opkomend gebruik; of: onkunde omtrent den waren naam. Opzet kan alleen daar bestaan, waar men, onder den naam „Hervormd” moderne denkbeelden trachtte binnen te smokkelen. De bewering van Prof. P. J. MULLER, dat onze Ned. Geref. Kerk, het voorbeeld van Holland volgende, haren naam veranderde, is eene Hervormde legende. DE NEDERDUITSCH GEREFORMEERDE KERK IN ZUID-AFRIKA HEEFT HAREN KARAKTERISTIEKEN NAAM ONAFGEBROKEN GEDRAGEN VAN 1652—HEDEN. Het besluit van onze Synode van 1842 moet eenvoudig als protest tegen het onwillekeurig en gedachteloos of opzettelijk gebruik van *Hervormd* worden opgevat.

De Emigranten-Boeren waren derhalve leden onzer Nederduitsch Gereformeerde Kerk.

De Kaapsche Moederkerk die zij verlieten, had evenveel recht zich met hen te blijven bemoeien als de gemeente te Jeruzalem met die te Antiochië; als de Ned. Geref. Kerken in Nederland met hare leden in Nederlandsch Oost-Indië, Amerika, Zuid-Afrika.

Het nobel geslacht der Voortrekkers was en bleef, ook volgens hun eigen wensch en verlangen, met onze *Nederduitsch Gereformeerde Kerken* in organisch verband.

Ware de Hervormde Kerk met de Boeren-Emigranten meegetrokken, dan zouden bijv. de Natalsche, Vrijstaatsche en Transvaalsche Emigranten, dat ieder voor zich en allen tezamen bewijzen, door den naam „Her-

vormd" te gebruiken en daarop te staan als een onvervreemdbaar recht.

In den *Oranje-Vrijstaat* en in *Natal* is geen enkele stem opgegaan, den naam *Hervormd* te behouden, dien men uit de Kaapkolonie dan zou hebben meege dragen. Want, gelijk wij in het Vrijstaatsche Hoofdstuk hebben aangetoond, werd de naam, in de Constitutie voorkomende, daar een *drukfout* geacht en drong men op correctie aan.

In *Transvaal*, waar Leeraren en Zendelingen onzer Kerk of van den Ring *Transgariëp* optraden, hebben zij overal den naam *Nederduitsch Gereformeerd* gebruikt niet alleen, maar ook de menschen overal behandeld als leden en Kerkeradsleden onzer Kerken, onder wie zij tijdelijk hunne functies uitoefenden. In de brieven en stukken vandaar naar de Kaap gezonden, noemen de menschen zich: *Nederduitsch Gereformeerd*. In 1852 kwam de definitieve inlijving der Transvaalsche gemeenten bij onze Kerk tot stand onder den naam: *Nederduitsch Gereformeerde Kerk* der Zuid-Afrikaansche Republiek, of liever van *Transvaal*.

Alleen kwam er verwarring, doordat een zeker proponent VAN DER HOFF, die bij onze Ned. Geref. Kerk was gelegitimeerd, zich liet overhalen eene afzonderlijke gemeente te stichten. Hij zelf gebruikte evenwel in de eerste jaren opzettelijk den naam *Ned. Geref. Kerk*, ook voor de zijne, en heeft zijn Kerk pas in 1861 „Hervormde Kerk" genoemd, toen hij hulp uit Holland kreeg van drie proponenten, wier liberale gevoelens den naam „Hervormd" gebiedend noodzakelijk maakten.

De Republieken *Lijdenburg* en *Utrecht* bleven evenwel *Ned. Gereformeerd*, benevens de onderdeelen van gemeenten door het gansche land, die de *nucleus* vormden van *Ned. Geref. Kerken*.

De Kerk van Ds. VAN DER HOFF c.s. scheidde zich van ons af en was de eerste in Afrika, die „*Hervormd*" heette. Zij plaatste zich daarmede buiten alle historisch, genetisch, juridisch en nationaal verband, in de eerste plaats met onze *Ned. Geref. Kerken* van Zuid-Afrika, maar ook met de Ned. Herv. Kerk in *Nederland*, met welke wij als Dochterkerk correspondentie hadden en die, tot voor een paar jaren, deze Scheurkerk nooit heeft erkend. *Doch in Zuid-Afrika draagt eene Kerk, die den vreemden naam „Hervormd" draagt, een anti-Gereformeerd, een anti-nationaal karakter. Juist die vreemde, tegen onze geschiedenis, onze belijdenis en ons volkskarakter ingaande naam, maakt haar verdacht.*

KORTE BEWIJZEN VOOR HET VOORGAANDE.

F. SCHULZ door de verhuisde Boeren gemachtigd om een *Gereformeerd Leeraar* te zoeken.

Uit het Dagboek van ERASMUS SMIT, pred. bij de Voortrekkers, blijkt dat deze door den Gouverneur P. RETIEF voor de *reizende gemeente der Gereformeerde Kerk* is aangesteld.

Bij zijn inzwering als Gouverneur zwoer PIET RETIEF, dat hij de Christelijke Geloofsbelijdenis naar den inhoud van art. 36, den Catechismus en de Liturgieën der *Nederduitsche Gereformeerde Kerk* zal protecteeren en beschermen."

Ouderlingen werden door E. SMIT bevestigd, naar het formulier onzer *Nederduitsche Gereformeerde Kerk*.

Het is dus eene Hervormde legende, dat deze zelfde RETIEF „Hervormd" zou hebben geschreven.

DANIEL LINDLEY was waarnemend Leeraar der *Ned. Geref. Kerken* van *Pletermaritzburg, Winburg* en *Potchefstroom*.

Ds. NICOLAAS PIETER HAM was bestemd voor de *Nederduitsch Gereformeerde Kerken* van *Natal*.

A. C. STUCKI werd aangesteld voor de *Ned. Gereformeerde Gemeente* van *Pletermaritzburg*, met verplichting de overal verspreid wonende Trekboeren te bezoeken.

De zendeling Ds. P. DÖHNE heeft jaren lang provisioneel dezelfde plaats bekleed en vanuit zijne gemeente groote tochten gedaan.

In 1847 benoemde onze *Ned. Geref. Synode* de Predikanten MURRAY SR. van *Graaff-Relnet* en ALBERTIJN, van *Prins Albert*, met de ouderlingen PIENAAR en DE WIT. Zij hielden ettelijke godsdienstoefeningen; bedienden de Heilige Sacramenten en stichtten een *Ned. Geref. Gemeente* te *Zuurfontein*.

Eene tweede Deputatie, die als temporaire *Ned. Geref. Herders* en *Leeraars* dienst deden onder de Emigranten-Boeren, bestond uit Dr. ROBERTSON van *Swellendam* en Dr. P. E. FAURE van *Wijnberg*. Zij stichtten de nieuwe *Ned. Gereformeerde Gemeente* van *Smithfield (Harrysmith)* en wijdde het *Ned. Geref. kerkgebouw* te *Bloemfontein* in.

12 Maart 1849 werd Ds. A. MURRAY benoemd als *Ned. Geref. pred.* van *Bloemfontein*, en consulent van ettelijke andere *Ned. Geref. gemeenten*. Er bestonden scholen te *Bloemfontein, Winburg* en *Smithfield* en de Gouverneur riep de tusschenkomst onzer Synode in, om predikanten en onderwijzers uit Holland te verkrijgen voor de vacante plaatsen. In den aanvang bediende Ds. A. MURRAY ook de *Nederduitsch Gereformeerde* consulentsgemeenten *Smithfield, Fauresmith, Potchefstroom, Rustenburg* en *Lijdenburg*. In 1850 werd Ds. DIRK VAN VELDEN *Nederd. Geref. pred.* van *Winburg*, met de consulentschappen *Harrismith* en *Klipheuvel*.

In 1852 werd het 2e eeuwfeest onzer *Ned. Geref. Kerk*, óók in *Natal* gevierd, waar Ds. P. DÖHNE met andere Heeren voorging. *Overal sprak men van Nederduitsch Gereformeerde — nergens van Hervormde — Kerk*. Wij zeiden daarvan in het Tweede Hoofdstuk:

„Deze feestvierende schare noemt 16 April 1652 een datum van groot kerkgeschiedkundig belang; dankt God voor de zegeningen, door die Kaapsche Moeder ontvangen; spreekt hare organische samenhoorigheid met onze Kerk

ult; gebruikt overal den juiststen, historischen naam en aanvaardt de belijdenis der Kerk als de hare. M. a. w. vindt gij onder hen geen spoor van hetgeen de latere schismatieken, „Gereformeerden” en Hervormden, beweren. Als, om eens één punt te noemen, de Voortrekkers den naam „Hervormde Kerk” mee uit de Kolonie, ja uit Holland hebben medegebracht, dan moet toch de groote schare Voortrekkers, die wij voor Uwe oogen hebben gevoerd, die stelling voor hun deel bewijzen; dan moeten zij toch staan op den naam *Hervormd* en dien ongezoekt gebruiken.”

Gelukkig kreeg de *Ned. Geref. Kerk* van *Pietermaritzburg* weldra een eigen predikant in Dr. H. E. FAURE, die in het laatst van Dec. voorloopig den arbeid begon en 9 Mei 1853 door Ds. VAN VELDEN, *Ned. Geref. Pred.* van *Winburg* bevestigd werd. Dr. FAURE stichtte de hoogstbelangrijke *Ned. Geref.* gemeente van *Utrecht*, in Transvaal, *Mariannekerk* e.a. en overwerkte zich in dien reuzenarbeid totaal. Gelukkig had Dr. FAURE zelf, in November 1858, den herderstaf van de *Ned. Geref.* gemeente van *Ladysmith* kunnen leggen in de handen van Ds. P. D. M. HUET, die hem later als *Nederd. Geref.* Leeraar van *Pietermaritzburg* opvolgde. Toen dit geschiedde, werd HUET in *Ladysmith* opgevolgd door Ds. F. LION CACHET.

Al dezen arbeid was uitgegaan van en werd gesteund door onze Kaapsche Synode. Deze achte thans den tijd gekomen, om de *Ned. Geref.* gemeenten buiten de Kaapkolonie in organisch en juridisch verband te brengen met haar en met elkander. De Heeren Dr. ROBERTSON en Dr. P. E. FAURE, de Moderatoren van de beide vorige Synoden, werden nu, in 1849—'50, door de Synodale Commissie afgevaardigd naar de Boeren-Emigranten. Deze zending had o.m. tengevolge, dat, in 1850, al de *Nederduitsch Gereformeerde* gemeenten aan gindsche zijde van de Oranje-Rivier (Gariëp) samen zouden uitmaken den *Ring Transgariëp*. De afgevaardigden van dezen Ring, welk woord ongeveer dezelfde beteekenis heeft als het in Holland gebruikte *classis*, hadden als zoodanig zitting in de Kaapsche Synode. Deze Transgariëpsche Ring bestond tot in 1862, toen langzamerhand de *Ned. Geref.* Kerken buiten de Kolonie hunne eigene Synodes kregen en dus zelfstandig werden.

Ook in den Oranje-Vrijstaat werden aanstonds pogingen in het werk gesteld om tot eene zelfstandige Kerkformatie te geraken. *Begin* 1862 stond te *Winburg*: Ds. H. VAN BROEKHUYZEN; te *Fauresmith*: Ds. A. A. LOUW; te *Smithfield*: Ds. P. ROUX; te *Bloemfontein*: Ds. J. VAN DER WAL; te *Harrysmith*: Ds. MAC.MILLIAN. *Boshof* was een consulentsgemeente van Ds. VAN DER WAL; *Jacobsdal* van Ds. LOUW; *Kroonstad* van Ds. VAN BROEKHUYZEN; *Phillippolis* van Ds. LOUW; terwijl *Edenburg* en *Bethullë* in 1862 pas waren gesticht.

Op last van den Transgariëpschen Ring werd nu eene Conferentie samengeroepen te *Bloemfontein*, 13—15 Januari 1864. Deze benoemde eene Commissie, welke 15 Juni 1864 te *Bloemfontein* vergaderde om de *Kerkwetten der Ned. Geref. Kerk in de Kaapkolonie aan eene wijziging te onderwerpen naar de behoeften van dit land*, en verdere maatregelen trof tot het bijeenroepen der Eerste Synode, die te *Bloemfontein*, 10 Mei 1865, samenkwam. De Leeraren waren dezelfde als begin 1863, terwijl *Boshof* inmiddels Ds. H. W. BRANDT had gekregen en *Phillippolis*: Ds. C. FRASER. Zoo kwam de *Ned. Geref. Kerk* van den Oranje-Vrijstaat op regelmatige wijze tot stand.

De Synode verklaarde in een request aan de Regeering, *dat zij om misverstand voor te komen, gaarne zien zou, dat de in de Constitutie abusief gebruikte titel: „Nederlandsch Hervormd”, juistere geformuleerd werd als „Nederduitsch Gereformeerd”.*

Deze correctie werd, gelijk wij uit de Staats-Courant hebben aangetoond, naar den wensch der Synode in de Constitutie aangebracht.

Precies het omgekeerde dus, als de Hervormde legende deed verwachten. Ware de naam „Hervormd” met de Boeren-Emigranten meegegaan uit de Kaapkolonie, ja uit Holland overgebracht, dan zouden er stemmen zijn opgegaan voor het behoud van den naam „Hervormd” — voor't minst in den Volksraad. Doch — het tegenovergestelde had plaats. „Hervormd” was een drukfout!

Wat de *Natalsche* Ned. Geref. Kerk betreft: In het begin van 1863 stond te *Pietermaritzburg*: Ds. P. HUET; werd Ds. F. LION CACHET als predikant van *Ladysmith* door HUET bevestigd; was te *Weenen* Ds. J. McCARTER, overgekomen uit de Vrije Schotsche Kerk. Er waren ook verschillende „buitenkerken”, d. w. z. plaatsen, waar men wel kerkgebouwen bezat, maar die nog niet tot zelfstandige gemeenten konden worden gevormd, zooals te *Alewijn*, in de gemeente *Pietermaritzburg*; *Marlannekerk* in de gemeente *Weenen*; *Schoemansdorp* en *Umvoto*, in de gemeente *Pietermaritzburg*; *Ermelo*, in de gemeente *Ladysmith*. Hierbij kwamen de Transvaalsche gemeenten onzer Kerk, die door de Natalsche Kerken moesten worden bearbeid; met uitzondering van *Lijdenburg*, dat thans een eigen Leeraar bezat in Ds. P. A. C. VAN HEIJNINGEN, die den Herderstaf voerde over een zielental van 2000. *Utrecht (Transvaal)* met 800 zielen, werd geregeld en trouw bearbeid vanuit *Ladysmith*, door Ds. F. LION CACHET, als consulent.

Nu *Natal* drie eigen vaste Leeraren bezat, trad een besluit onzer Kaapsche Synode van 1857 in werking: *dat de gemeenten van Natal eenen afzonderlijken Ring zouden vormen, zoodra dezelve drie Leeraren zouden bezitten*. De afgevaardigden van de gemeenten, behoorende tot den Transgarlepschen Ring, die voor het laatst in 1862 in de bovengenoemde Synode zitting hadden, hielden natuurlijk onmiddellijk na het besluit in de LOEDOLFF zaak, op verlangen en advies onzer Synode, in *Kaapstad* eene Ringsvergadering, waarin besloten werd: *„dat de Ringen van den Vrijstaat en Natal uit elkander zouden gaan, en dat de Transvaalsche gemeenten Lijdenburg en Utrecht tot den Ring van Natal zouden behooren”.*

De *eerste Natalsche Ringsvergadering* werd diensgevolge gehouden in de *Ned. Geref. Kerk* te *Ladysmith*, 30 April, 1 en 2 Mei 1863. Tegenwoordig waren: Ds. HUET, van *Pietermaritzburg*; Ds. J. McCARTER, van *Weenen*; Ds. F. LION CACHET, van *Ladysmith*; Ds. P. A. C. VAN HEIJNINGEN van *Lijdenburg*; Ouderling A. G. SPIES, van *Ladysmith*; Oud. J. DE JAGER, en Diaken H. LAXTON, afgevaardigden van *Utrecht*.

Aangenomen werd een voorstel van Ds. HUET: *„De Ring van Natal houdt zich voorloopig aan de Wetten en Bepalingen der Ned. Geref. Kerk in Zuid-Afrika, met dien verstande, dat natuurlijkerwijze daarbij voorkomende Gouvernements-Ordannantiën van geene kracht zijn in de tot dien Ring behoorende gemeenten in de Z.-A. Republiek”.*

In de tweede Natalsche Ringsvergadering kwam men tot het besluit, dat zoowel de Transvaalsche Gemeenten als de Natalsche Kerk zich zelfstandig zouden organiseeren. Die organisatie kwam in alle vormen der Wet tot stand. Men hield zich zooveel mogelijk aan de Wetten der Ned. Geref. Kerk in de *Kaapkolonie*, die herzien, gewijzigd en aangevuld werden naar de landsomstandigheden. De Eerst Algemeene Kerkvergadering werd gehouden te *Pietermaritzburg*, 9 Juni 1865 en volgende dagen. De vergadering verklaarde de *Wetten en Bepalingen van de Nederduitsche Gereformeerde Kerk van Natal*, herzien, aangenomen en voorloopig als regel voor de Kerk geldig gemaakt door de Ringvergadering, in de maand October des verleden jaars, aan te nemen en te bekrachtigen.

Ook in *Natal*, — zietdaar onze slotsom — een volstrekte afwezigheid eener „Hervormde” Kerk; geen schijn of schaduw van dien naam!

En nu *Transvaal*?

Wij kunnen hier niet de verschillende details overschrijven uit het hoogst belangrijke *Vijfde Hoofdstuk* getiteld: „Onze Kerk in Transvaal met onze Kaapsche Kerk in organisch en juridisch verband gebracht”. Evenmin uit het *Zesde—Twaalfde Hoofdstuk*, dat officieele bewijzen bevat. Wij lichten daar slechts uit, wat op den naam betrekking heeft:

Brieven dankbetuiging.

Voor ditmaal alleen:

Potschefstroom, 25 Dec. 1848. „*Wij verzoeken de Synode ons toch niet te willen vergeten, maar dat onze Gemeente toch altijd in verband met de Synode mogte staan; want al zijn wij hier buiten de grenzen der Kolonie, wij wonen toch binnen het rijk van den Heere Jezus Christus, 't welk zonder grenzen is*”.

Edele taal, die den eersten onderteekenaar, F. G. WOLMARANS en zijne mede-onderteekenaars eert.

Uit *Winburg*, d.d. 20 Januari 1849, verzoekt men „met eene derde Commissie onzer dierbare *Gereformeerde Kerk* begunstigd te worden”.

Uit *Magaliesberg* schrijft men: „Ach! mogt de dag niet verre verwijderd zijn, dat ook wij een waardigen Herder des Heeren onder ons mogten zien verschijnen, om voortdurend onder ons werkzaam te zijn en, indien wij dan mede als eene gemeente onder de *Zuid-Afrikaansche Hollandsche Gereformeerde Synode* opgenomen en bestierd mogten worden, dan, ja dan, zouden wij nog weder hope krijgen, de zon des vredes en des geluks ons weder opnieuw beschijnen zoude”!

En in een brief uit *Rustenburg, aan Magaliesberg*, 28 April 1851, heet het:

„ opdat alzoo de vurige wensch van al de ingezetenen dezer gewesten verkregen worde, en de beklagenswaardige toestand van zoovele duizenden herderlooze leden der *Gereformeerde Kerk*, die tevergeefs om een Leeraar zoeken, toch een einde nemen mogt.

„Vertrouwende en biddende, dat U H.Eerw. Commissie in staat moge zijn, den *een of anderen Leeraar onzer Kerk* (let wel: ONZER Kerk!) te bewegen, zich naar de gemeente van *Bloemfontein* te begeven en deze gewesten voor eene algeheele verwoesting te bewaren, noemen wij ons:

U HoogEerw. geringe Dienaren en Broeders :

F. G. WOLMARANS	S. H. GROBLER,
H. J. PRETORIUS,	C. H. BOTMA,
P. J. VAN STADEN,	J. H. BEETGE,
C. F. ROBERTSE,	J. H. SCHUTTE,
C. J. H. KRUGER,	

Ouderlingen en Diakenen der NEDERDUITSCH GEREFORMEERDE GEMEENTE van Potchefstroom, Rustenburg en Lijdenburg.

Ja waarlijk, het staat er: *Ouderlingen en Diakenen der NEDERDUITSCH GEREFORMEERDE Gemeente van Potchefstroom, Rustenburg en Lijdenburg.* En andermaal is de eerste onderteekenaar de Heer F. G. WOLMARANS, over wiens voortzetten van de „Kaapsch-Hervormde” traditie de Heer MULLER, zich zoo kostelijk amuseert in bovengenoemde „studie”. En onze Scriba antwoordt:

Leeuwenrust, 30 Sept. 1851. „Aan de Eerw. Ouderlingen der Gereformeerde Gemeenten van Potchefstroom, Rustenburg en Lijdenburg.” Trouwens die naam *Nederduitsch Gereformeerde Kerk of gemeente* wordt overal gebruikt, waar er correspondentie met ons of anderen plaats had. In *al* de officieele en officieuse stukken. In *al* de verslagen onzer Commissies. In *al* de Notulen van die dagen. Altijd is de naam: *Nederduitsch Gereformeerd*. Men kan zich overtuigen van dit een en ander, door het materiaal van ons zesde tot twaalste Hoofdstuk rustig door te lezen. Van „Hervormd” is er geen seconde sprake, tot op Ds. VAN DER HOFF'S definitieve afscheiding in 1861. De Concept-Kerkwetten door ons bovenaangehaald, spreken van de Ned. Geref. Kerk. Ook op de Doop- en Lidmatenboeken, gelijk op de Acta, staat die naam. Wij zullen voor de aardigheid hier nog laten volgen een afschrift van de oudste Acta: *Handelingen* van de Algemeene Kerkvergadering der *Nederduitsch Gereformeerde Gemeenten* in de Zuid-Afrikaansche Republiek. Eerste Algemeene Kerkvergadering, gehouden te *Rustenburg*, den 8sten Aug. 1853.

Tegenwoordig: de Leeraar DIRK VAN DER HOFF, benevens de Kerkeraadsliden van onderscheidene gemeenten; als van *Mooirivier* br.-ouderling F. G. WOLMARANS; van *Rustenburg* brs.-ouderlingen P. S. SNIJMAN en P. PRETORIUS; diakenen T. F. SCHUTTE, STEFANUS KRUGER, J. F. ROBERTSE, F. C. ELOF, WM. ROBINSON. *Voorzitter*: Oud. F. G. WOLMARANS, *scriba*: de Leeraar, die voor dezen keer, om gewichtige redenen, 't Voorzitterschap niet wenschte te bekleeden. Doel: te beraadslagen over de inlijving onzer gemeenten onder de Kaapsche Synode en het al of niet toelaten van andere godsdienstige genootschappen in deze Republiek.

De Leeraar, DIRK VAN DER HOFF, die reeds voorloopig bij zijne aankomst te *Mooirivier*, 30 Mei 1853, aldaar door den Kerkeraad als hun Leeraar erkend en aangenomen was, werd met eenparige stemmen erkend en benoemd tot Herder en Leeraar der *Ned. Geref. Gemeenten* in de Z.-A. Republiek. Van deze benoeming werd aan ZijnEerwaarde eene acte afgegeven van den volgenden inhoud:

„Wij ondergeteekenden, leden der Algemeene Kerk-vergadering van de *Ned. Ger. Gemeenten* in de Z.-A. Republiek, zitting houdende te *Rustenburg*,

8 Aug. 1853, hebben in deze onze vergadering als wettig geordend Leeraar der voornoemde gemeenten erkend en aangenomen gelijk wij erkennen en aannemen bij dezen den WelEerw. Zeergeleerden heer DIRK VAN DER HOFF, tegen genot van een jaarlijksch traktement van £ 225 of drieduizend K. Rijksd., benevens vrije woning, door den EdelAchtbaren Volksraad aan ZijnEerw. toegekend volgens besluit van Maart 1853 en per missive dato 19 Maart 1853 aan ZijnEerw. medegedeeld".

(Geteekend door 16 ouderlingen en diakenen.)

Vervolgens werd beraadslaagd over het al of niet toelaten van andere godsdienstige genootschappen in deze Republiek. De Leeraar stelde voor, dat het met den geest van eenen vrijen staat niet overeenkwam, om iemand, van welke geloofsbelijdenis hij ook wezen moge in zijne godsdienstvereering hinderlijk te zijn en schetste hun de rampzalige gevolgen, die hieruit zouden kunnen voortvloeien. Met ZijnEerw. was de diaken WM. ROBERTSON alleen van hetzelfde gevoelen; al de andere leden wilden volstrekt van geen toelating van andere gezindheden als genootschap hooren. *De oudste Emigranten zeide men, hadden bij het in bezit nemen dezer landen plechtig bij den Alleroogste gezworen, GEEN ANDERE KERK DAN DE NEDERD. GEREFORMEERDE ALHIER TOE TE LATEN*; het gansche publiek, zeide men verder, drong er ter sterkste op aan, dat de kerkeraad in dezen geest besluiten mogt.

De Leeraar en diaken werden bewogen hunne toestemming te geven en men besloot met eenparige stemmen, geen andere kerkgenootschappen hier toe te laten dan de Ned. Geref. Kerk. Hiervan kennis gegeven zijnde aan den Ed. Volksraad, werd een schriftelijke goedkeuring en bekrachtiging ontvangen,

Overal dus Gereformeerd en niet Hervormd gelijk de Redactie van het Geref. Maandblad, waarin onder den titel: „*Twee Historische Dokumenten*” ook het bovenstaande voorkomt, Deel XII, No. 5, Mei 1907 bl. 76 en 77.

HOOFDSTUK XXXIX.

Raad der Ned. Geref. Kerken in Zuid-Afrika.

Organische Kerkvereeniging.

Om den lezer niet al te zeer te vermoeien, drukken wij niet af, wat in de Acta Synodi 1893, blz. 12 en 25 voorkomt over „het Rapport van de Commissie over de Nauwere Vereeniging der Kerken in de *O.-R. Kolonie, Transvaal en Natal*”. Wij gaan onmiddellijk in het hart der zaak in, door

te vermelden, wat wij vinden in „de Handelingen der Een-en-Twintigste Vergadering van de Synode der Ned. Geref. Kerk in *Zuid-Afrika*, gehouden te *Kaapstad*, op den 18 October 1906, en volgende dagen”. Daar lezen wij in *Bijlage 28* het volgende :

„Uwe Commissie heeft de eer te rapporteeren, dat zij, in voldoening aan de opdracht, haar door de Synode van het jaar 1903 gegeven, met afgevaardigden van de Ned. Geref. Kerken in de *Oranje-Rivier Kolonie* en in *Natal*, en van de Ned. Herv. of Geref. Kerk in de *Transvaal*, na voorloopige correspondentie, op den 9^{en} en 10^{en} October 1905 te *Colesberg* eene vergadering hield, waarop, na rijpe overweging, met eenparige stemmen besloten werd, dat de vertegenwoordigers der verschillende Kerken, aan hunne respectieve Synoden, het volgende concept-voorstel voorleggen zouden :

„De vier Kerken hierboven genoemd, t. w. de Nederduitsche Gereformeerde Kerken van de *Kaapkolonie*, de *Oranje-Rivier Kolonie* en *Natal* en de Nederd. Herv. of Geref. Kerk in de *Transvaal* besluiten tot eene federatieve vereeniging, onder de volgende bepalingen :

1. Dat elkeen der Kerken hare samenstelling met hare wetgevende, rechtsprekende en administreerende macht zal blijven behouden.
2. Dat de algemeene belangen dezer Kerken behartigd zullen worden door een Algemeene Vergadering, die den naam van „*De Raad der Nederduitsch Gereformeerde Kerken in Zuid-Afrika*” dragen zal.
3. Dat deze Raad samengesteld zal zijn uit 30 afgevaardigden, waarvan 14 door de Kerk in de *Kaapkolonie*, 7 door de Kerk in de *Transvaal*, 7 door de Kerk in de *Oranje Rivier Kolonie* en 2 door de Kerk in *Natal* zullen worden afgevaardigd. Deze afgevaardigden zullen door de respectieve Synoden, op elk harer gewone vergaderingen gekozen worden.
4. Dat deze Raad in behandeling nemen zal, wat door eene of meer der respectieve Synoden of Synodale Commissiën aan hem zal worden opgedragen, en wat een of meer zijner leden ter sprake brengen mocht.
5. Dat de gewone vergaderingen van dezen Raad gehouden zullen worden op eene plaats en tijd, telkenmale op eene vorige vergadering te worden vastgesteld, en buitengewone vergaderingen als één derde van de leden des Raads den Voorzitter er om vragen.
6. Dat de besluiten van dezen Raad alleen bindend zullen zijn voor ieder der respectieve Kerken, na door de Synode dier Kerk goedgekeurd te zullen zijn.
7. Dat elke Synode voorziening zal maken voor de uitgaven van hare respectieve afgevaardigden naar de vergaderingen van den Raad, zullende andere uitgaven van dezen Raad betaald worden door de Synoden, in evenredigheid van het getal harer afgevaardigden”.

Op de genoemde vergadering, te *Colesberg* gehouden, werd voorts ook met eenparige stemmen besloten :

1. Dat de eerste vergadering van den voorgestelden Raad (D. V.) gehouden

zal worden op den tweeden Woensdag in Maart 1907, en wel te *Petoria*, in de *Transvaal*.

2. Dat de Scriba van de Synode der Ned. Herv. of Gerei. Kerk in de *Transvaal* de persoon zal zijn, aan wien alle correspondenties zullen worden gericht, en die het noodige doen zal, tot het bijeenroepen van de eerste vergadering van den Raad.

Het is nauwelijks noodig te zeggen, dat uwe Commissie de aanneming van dit concept-voorsel en de goedkeuring van de genoemde besluiten ten sterkste aanbeveelt.

Met de bede, dat het Gode behagen mocht om de Vergadering in hare beraadslagingen door zijnen Heilige Geest te leiden, noemen wij ons, met verschuldigde hoogachting, Uwe dienaren en Broeders:

J. H. HOFMEIJER.
A. MURRAY.
G. A. SCHOLTZ.
A. MOORREES.
W. A. JOUBERT.
C. F. J. MULLER.
D. S. BOTHA, *Scriba*.

De Synode behandelde dit Rapport op 22 Oct. 1906 en *nam het met algemeene stemmen aan*, gelijk wij lezen Handelingen blz. 12.

Gelezen wordt het *Rapport van de Commissie over de Nauwere Vereniging met de Kerken in de O. R. Kolonie, Transvaal en Natal*.

„Samen daarmede komt voor de vergadering het Rapport van de Synodale Commissie.

De Assessor licht nu kortelijks toe, wat eigenlijk, in verband met deze zaak gedaan is.

Oud. L. J. JOUBERT met Ds. P. G. J. MEIRING, stelt hierop voor: „De aanbeveling van de Synodale Commissie, dat het voorgestelde in het Rapport zal worden aangenomen, worde goedgekeurd.”

Aan de discussie nemen deel Di. G. F. C. VAN LINGEN, C. H. RADLOFF, P. G. J. MEIRING, J. C. DU PLESSIS, D. H. CILLIERS, en de Actuarius, waarna het voorstel met eenparige stemmen door de vergadering aangenomen, en de dank der Synode aan de Commissie in dezen toegebracht wordt.

In hare twee en twintigste zitting, op 16 November 1906, worden de leden van den Raad der Kerken gekozen.

„De uitslag der stemming voor de leden van den Raad der Kerk wordt nu aangekondigd.

Met volstrekte meerderheid zijn gekozen: De leden van de Moderatuur en Di. D. J. PIENAAR AZ., W. A. ALHEIT en J. R. ALBERTIJN Sr.

Daar er nog zeven leden moeten gekozen worden om het aantal op 14

te brengen zoo komen de volgende veertien namen, op wie zich verder de meeste stemmen vereenigd hebben, op het tweetal: „Di. W. A. JOUBERT, G. A. SCHOLTZ, G. MURRAY, J. H. HOFMEIJR, P. A. WINTER, P. G. J. MEIRING, D. MARCHAND, B. MARCHAND, H. J. L. DU TOIT, Oud. T. J. LOUW, Oud. P. J. DU TOIT, Di. D. F. MALAN en D. WILCOCKS.

De meeste informaties over ons onderwerp vinden wij in de „*Handelingen der Twee en Twintigste Vergadering van den Synode der Ned. Ger. Kerk in Zuid-Afrika*, gehouden te *Kaapstad* op den 14^{den} October 1909 en volgende dagen.” In hare derde zitting op Maandag 18 October 1909. (bl. 13) worden behandeld de aanbevelingen van den Raad der Kerken.

(10) *Aanbevelingen van den Raad der Kerken.*

(2) „De Raad bevele de Kaapsche Kerk aan, om aan de Kerken in *Natal*, de *O. R. Kolonie* en *Transvaal* de gelegenheid te geven, desverkiezende, op het Collegie Curatoren van het Theol. Seminarium vertegenwoordigd te worden.”

Dit wordt, op voorstel van Ds. J. C. DE BRUIJN en den Actuaris, aangenomen.

(3) „Naar het oordeel van den Raad der Kerken behooren alle blanke Christelijke Genootschappen gezamenlijk plannen te beramen, om het Zendingswerk onder de heidenen in *Zuid-Afrika* en daarbuiten, zoover Britsch gezag zich naar het Noorden uitstrekt, onder behoorlijke contrôle en toezicht van bedoelde Kerkgenootschappen en der verschillende Civiele Administraties van *Zuid-Afrika* geplaatst te krijgen.”

Dit wordt aangenomen met de volgende wijziging: „inplaats van christelijke genootschappen worden gesteld de woorden: Protestantsche Kerkgenootschappen.”

Verder wordt, op voorstel van den Actuaris met Ds. J. C. TRUTER besloten, dit punt, zooals aangenomen is, naar de Algemeene Zendingscommissie te verwijzen, om daaraan gevolg te geven.

I. *Re Vereenigd Kerkblad.*

(1) „Dat de drie bestaande Kerkbladen opgaan in één blad, hetwelk het gezamenlijk eigendom zal zijn van de vier Synoden en door haar zal worden uitgegeven”.

Ds. H. PIENAAR met J. G. LINDENBERG, stelt voor: „Over I punt 1, neme de vergadering voorloopig geen besluit.”

Ds. F. X. ROOME, met Ds. P. H. ROUX, heeft het volgende Amendement: „De bespreking van dit punt blijve over staan, totdat de Vereeniging der Kerken ter sprake komt.”

De vergadering besluit het deel van het Rapport van den zaakgelastigde, daarmede in verband staande, te lezen; hetwelk geschiedt.

Een tweede Amendement, door Di. P. MEIRING en J. W. LOUW ingediend, komt nu ter tafel: „De aanbeveling I van den Federalen Raad over een Vereenigd Kerkblad worde aangenomen.”

Na toelichting door den zaakgelastigde en verdere discussie door Di. A. C. MURRAY, D. J. PIENAAR RZ., G. F. C. VAN LINGEN, J. A. KOCK, den Actuarius Di. D. S. BOTHA, J. P. WOLHUTER, A. F. LOUW en W. A. ALHEIT, wordt het *tweede Amendement aangenomen*.

(2) „Dat het nieuwe blad wekelijks verschijne, in formaat 13 × 9½ duim, met tenminste 16 pagina's leesstof, twee kolommen op een bladzijde, zijnde de teekening niet te bovengaande 10 sh. p.a.”

3. „Dat de volgende rubrieken o.a. daarin behartigd worden: *a.* Kerknieuws. *b.* Inleidings-artikel. *c.* Zendingnieuws. *d.* Kroniek. *e.* Kinderdeel. *f.* Preek. *g.* Biografie, ook van levenden. *h.* Necrologie. *i.* Onderwijs en Opvoeding. *k.* Officieele Berichten”.

4. „Dat, zoo mogelijk, het blad geïllustreerd zij”.

Deze punten worden dadelijk door de vergadering aangenomen.

5. Dat een Redacteur aangesteld worde tegen een salaris, zullende hij een predikant zijn”.

Dit wordt aangenomen met toevoeging van de woorden: „bij voorkeur”, vóór „predikant”.

6. „Dat een Commissie van Toezicht, bestaande uit 7 leden, over het Blad door den Raad der Kerken benoemd worde (niet noodwendig uit zijne leden), die den Redakteur aanstellen en hem met raad dienen zal; en voorts, in voorkomende aanstellingen en uitbreiding enz. van het werk, optreden zal”.

7. „Dat ingeval er een tekort zij, dit proportioneel, naar getalsterkte der Kerken, tusschen hen verdeeld worde, doch dat eenig batig saldo, door de Commissie van Toezicht, geadministreerd worde ten laste van het Blad, tenzij de Raad der Kerken van tijd tot tijd daarover anders beschikke”.

Ook deze twee punten worden dadelijk besluit der Vergadering.

8. „Dat 't aan de Commissie van Toezicht opgedragen worde, de Pro-Ecclesia-drukkerij of een of ander Drukpers aan te koopen, zullende de koopsom proportioneel tusschen de Kerken worden verdeeld”.

Oud. Prof. MOORREES, met Ds. D. J. PIENAAR RZ., stelt voor: „Punt 8 worde geschrapt”.

Ds. P. MEYRING gesecondeerd door Ds. A. G. DU TOIT, heeft het volgende Amendement: „Het worde aan de Commissie van Toezicht opgedragen, indien zij zulks wenschelijk acht, een drukpers aan te koopen, zullende de koopsom proportioneel tusschen de Kerken worden verdeeld”.

Dit punt is nog onder behandeling als 't tijd is te sluiten.

Vierde zitting, Dinsdag 19 October 1909 (blz. 15—17).

De behandeling van I (8) wordt voortgezet door Oud. Prof. MOORREES, die bij de sluiting van de vorige zitting nog aan het woord was.

Op een wenk van Ds. W. A. ALHEIT, brengt Ds. P. MEYRING de volgende verandering in zijn Amendement, gisteren ingediend, aan; dat nu leest: „Dat 't aan de Commissie van Toezicht tezamen met de Kerkekantoor-Commissie, opgedragen worde, na onderzoek en zoo 't hun wenschelijk voorkomt, een Drukpers aan te koopen, zullende de koopsom proportioneel tusschen de Kerken worden verdeeld”.

Na verdere discussie door Di. F. X. ROOME, D. J. PIENAAR, RZN., D. S.